

Postoje žáků středních škol k seniorům

Beáta Čablíková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Beáta Čablíková**
Osobní číslo: **H12014**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Postoje žáků středních škol k seniorům**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti stáří, vztahů mezi generacemi a ageismu.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GRUSS, Peter, 2009. Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-605-6.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. Fenomén stáří. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁSKOVÁ, Věra, 2005. Mezigenerační porozumění a komunikace. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-80-5.

SÝKOROVÁ, Dana, 2007. Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-62-5.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4627-6.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Anna Petr Šafránková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **9. prosince 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 9. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 13.10.16

☺

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá postoji žáků středních škol k seniorům. Jejím obsahem je část teoretická a část praktická. Teoretická část obsahuje vymezení pojmu stáří, charakterizuje ho z pohledu vývojové psychologie, vysvětluje fyziologické změny ve stáří. Dále popisuje vztahy mezi generacemi a problematiku ageismu – diskriminaci určité věkové skupiny společnosti. Praktická část je zaměřena na zjištění skutečných postojů žáků středních škol k seniorům. Pro zjištění je zvolen kvantitativní výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření.

Klíčová slova: senior, stáří, stárnutí, diskriminace, ageismus, stereotyp, předsudek.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the attitudes of secondary school students to the elderly. It contains a theoretical and practical part. The theoretical part offers a definition of the concept of old age, characterizes old age from the perspective of developmental psychology and explains the physiological changes in old age. It also describes relations between generations and the definition of ageism – discrimination against certain age groups in society. The practical part is focused on identifying the attitudes of secondary school students to the elderly. An empirical research, using a questionnaire survey, was chosen as a research method to obtain the results.

Keywords: senior, old age, aging, discrimination, ageism, stereotype, prejudice.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Anně Šafránkové za vedení mé bakalářské práce, za poskytnuté rady, věnovaný čas, trpělivost a příjemné jednání. Dále děkuji všem respondentům a pedagogům, díky kterým jsem mohla získat data pro empirickou část mé bakalářské práce.

A v neposlední řadě děkuji svým přátelům a rodině, která mi vytvořila vynikající podmínky pro studium a bez které by tato bakalářská práce nemohla vzniknout.

Motto:

„Posuzovat kvalitu života léty je totéž jako měřit hodnotu knihy počtem stran, obraz čtverečními decimetry a sochu kilogramy.“

Miroslav Štilec

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	11
1.1 PERIODIZACE OBDOBÍ STÁŘÍ.....	12
1.2 ZMĚNY VE STÁŘÍ	13
1.2.1 Biologické stárnutí	14
1.2.2 Psychické stárnutí.....	15
1.3 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU SENIORŮ.....	16
2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY	19
2.1 MEZIGENERAČNÍ KONFLIKT	20
2.2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA	21
2.3 KOMUNIKACE SE SENIORY.....	22
2.4 POSTOJE KE STÁŘÍ A SENIORŮM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI	24
2.4.1 Postoje	25
3 AGEISMUS VE VZTAHU K SENIORŮM	26
3.1 ZDROJE AGEISMU	27
3.2 PŘEDSUDBY A STEREOTYPY ZAKLÁDAJÍCÍ AGEISMUS.....	28
3.3 EXTRÉMNÍ PROJEVY AGEISMU – TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	34
4.1 FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	34
4.2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	34
4.3 METODY VÝZKUMU A SBĚRU DAT	35
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	35
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	35
5 ANALÝZA DAT	36
6 INTERPRETACE DAT	57
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	58
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Předkládaná práce se zaměřuje na postoje žáků středních škol k seniorům. Zajímá se o názory žáků na stáří, jak ho vnímají, jak často se seniory tráví svůj čas či jaké s nimi mají zkušenosti.

Pro mnoho mladých lidí je stáří něco vzdáleného, často něco, co se jich netýká. Mladí lidé se ve svém okolí se seniory setkávají, nicméně reakce na ně bývají velice rozdílné. Většinou mají hezký vztah k tzv. svým seniorům, tedy vlastní rodině – babičkám a dědečkům, ale ostatní senioři jim většinou nějakým způsobem překážejí, vadí. A právě takovéto postoje mohou mít různé projevy. Někdy se jedná o přehlížení seniorů, a někdy se mohou ke starým lidem chovat agresivně. V každém případě je nutné si uvědomit, že je to velice rozdílné. Je nutné rozlišovat konkrétní situace.

Musíme si uvědomit, že např. pokud jsou senioři ekonomicky aktivní, jsou vnímání odlišně od těch seniorů, kteří pobírají starobní důchod. Spousta mladých lidí vnímá takovéto seniory jako zátěž pro společnost, a často tomu dopomáhají média, ve kterých jsou senioři takto vyobrazení. V médiích se často dozvídáme, kolik peněz odchází na starobní důchody, zdůrazňují, jak je to pro stát náročné. Nicméně o tom, že si senioři zaslouží důstojné zajištění ve stáří, protože celý život pracovali a platili daně, nepadne ani zmínka.

Starý člověk je součástí společnosti, přispívá svými zkušenostmi, postojem. Generace třetího věku je v mnoha ohledech odlišná od generace mladších, má odlišné životní zkušenosti, žila v jiných sociokulturních podmínkách. Nahlíží také na některá specifika soudobé společnosti odlišně než mladší generace a právě takovéto odlišnosti mohou vést k negativním postojům ke stáří. Senioři se mohou setkávat s projevy mýtů o stáří či s věkovou diskriminací. Tato práce zjišťuje i fakt, zda se mladí lidé již setkali s diskriminací seniorů.

Faktem je, že seniorům je v posledních letech věnována větší pozornost než dříve. Je to z důvodu prodlužování věku lidské populace a tím spojené stárnutí celé společnosti. Je důležité vědět, jaké změny stáří s sebou přináší, abychom seniorům mohli lépe porozumět a pomoci jim tuto závěrečnou fázi lidského života prožít co nejdůstojněji.

Cílem bakalářská práce je proto poskytnout informace o stáří a procesu stárnutí a taktéž problematice ageismu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Stárnutí a stáří. Tyto slova znamenají pro každého člověka něco jiného a jinak významného. Mnoho významných autorů se zabývalo vymezením a vysvětlením těchto pojmů. Nyní si uvedeme alespoň několik z nich.

Stáří je obecným označením pozdních fází ontogeneze. Je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů, které jsou ovlivňovány dalšími faktory (především chorobami, životním způsobem a životními podmínkami) a je spojeno s řadou významných sociálních změn, jako je: osamostatnění dětí, penzionování a jiné změny sociálních rolí. Vymezení a periodizace stáří se stávají velmi obtížnými, jelikož všechny změny se vzájemně prolínají a mnohé jsou protichůdné. (Mühlpachr, 2009, s. 18)

Stáří, dle názoru představitele analytické psychologie C. G. Junga (cit. podle Vágnerová, 2007, s. 301) je třeba chápat jako výsledek procesu individuace. Proces individuace se odehrává především ve druhé polovině života. Cílem první poloviny života je zplození potomstva, jeho ekonomické zajištění a budování sociálního postavení. Pokud je tento vývojový úkol splněn, prvořadým cílem by se měl stát rozvoj vlastní osobnosti. K dosažení takového cíle je třeba zúžit své zájmy, omezit dříve důležité aktivity a soustředit se na rozvoj sebe sama. Stárnoucí člověk by si měl uvědomit, jaké je jeho místo v kontinuitě generací. Individuace je procesem diferenciací a rozvoje jednotlivých aspektů osobnosti, v jehož průběhu by mělo dojít k harmonizaci a integraci všech složek osobnosti, vědomých i nevědomých. Starší člověk by se měl naučit žít i se svými méně žádanými vlastnostmi, měl by harmonizovat rozum s citem a také by měl dosáhnout spojení duchovního a materiálního principu, které představují moudrost a sílu, jež může ve stáří dosáhnout.

Stuart-Hamilton uvádí, že stárnutí je závěrečnou fází lidského života a je třeba ho posuzovat jako součást kontinuální proměny. Uvádí, že jednou z metod, jak měřit stárnutí je sledovat, jak a kdy se znaky mladé dospělosti mění ve znaky dospělosti pozdní. V průběhu několika let můžeme sledovat, jak se mění fyzické a psychologické znaky charakterizující obvykle střední věk ve znaky charakterizující stáří, přičemž není vůbec snadné určit dobu, kdy se člověk „stane“ starým. (Stuart-Hamilton, 1999, s. 18-19)

Pod pojmem stárnutí se rozumí také souhrn změn ve struktuře a funkci organismu. Jedná se o změny v oblasti somatické, psychické, emoční a sociální, přičemž takovéto změny mohou podmiňovat zvýšenou zranitelnost organismu, může dojít k poklesu některých

schopností a tím i celkového výkonu. (Holmerová, Jurašková, Zikmundová a kol., 2007, s. 60)

Je několik metod, jak objektivně měřit stáří. Nejběžnějším měřítkem stárnutí je kalendářní věk (chronologický věk), který je dán datem narození, nicméně chronologický věk není pokládán za spolehlivý ukazatel životního stavu jedince, může jen naznačovat stav průměrného člověka. Další používanou mírou je sociální věk, který se vztahuje ke společenskému očekávání chování přiměřeného určitému biologickému věku, tedy že lidé, kteří překročili šedesátý rok věku, se budou chovat klidně a usedle. Tělesné a duševní stránky jsou posuzovány měřítky biologického věku, který poukazuje na objektivní stav fyzického vývoje či degenerace. Tento pojem také lze užívat k vyjádření celkového stavu lidského organismu. (Stuart-Hamilton, 1999, s. 19-22)

Mnoho odborníků si také pokládá otázku, jak stáří rozčlenit. Nalézt můžeme hned několik možností.

1.1 Periodizace období stáří

Jako u ostatních vývojových období, nacházíme i u poslední etapy lidského života různé názory na periodizaci (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 129). Otázkou periodizace vývoje jedince se zabýval již J. A. Komenský (cit. podle Ort, 2004, s. 47). Věk dožití se v jeho době lišil, nebyl příliš dlouhý. Členil ho na 7 fází:

- 1) dítě – od 1 roku do 7 let
- 2) pachole – od 7 do 14 let
- 3) mládenec – od 14 do 21 let
- 4) jinoch – od 21 do 28 let
- 5) muž – od 28 do 35 let
- 6) starý muž – od 35 do 42 let
- 7) kmet – 42 let a výše

Nejznámější periodizaci období stáří najdeme v Příhodově Ontogenezi lidské psychiky (cit. podle Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 129), kde poslední fázi nazývá senium a dělí ji do třech kategorií: senescence – období od 60 do 75 let, kmetství – od 75 do 90 let a patriarchium – 90 a více let.

Toto rozdělení je vysvětlováno tím, že stupeň celkového chátrání organismu má několik etap lišící se tempem i intenzitou involučních pochodů (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 129).

Většina gerontologů volí pro označení začátku stáří, neboli mezního věku hodnoty mezi šedesáti a šedesáti pěti lety. Je to především z toho důvodu, že v tomto období mezního věku dochází k evidentním fyzickým a psychologickým změnám. Někteří badatelé dělí stáří na mladší stáří (65 – 75 let), a pokročilé stáří (75 a více let). (Stuart-Hamilton, 1999, s. 20)

Podle Mühlpachr se v posledních letech často uplatňuje následující členění:

- mladí senioři (65 – 74) – převažuje problematika adaptace na penzionování, volného času, seberealizace,
- staří senioři (75 – 84) – nastává změna funkční zdatnosti, atypický průběh chorob,
- velmi staří senioři (85 a více) – na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení. (Mühlpachr, 2009, s. 21)

Odborníci ze Světové zdravotnické organizace uvádějí základní klasifikaci vyššího věku, podle které:

- 45 – 59 let – střední věk, zralý věk,
- 60 – 74 let – vyšší věk, rané stáří,
- 75 – 89 let – stařecký věk neboli senium (vlastní stáří),
- 90 let a výše – dlouhověkost.

Proces stárnutí je fyziologický proces, kterému se nikdo nemůže vyhnout. Je třeba si uvědomit, že stárnutí a stáří není nemoc, nýbrž přirozený fyziologický proces. (Haškovcová, 2002, s. 10)

Konkrétní věk bývá často spojován se změnami, které se s přibývajícím věkem objevují. Tyto změny nalzáme v několika oblastech.

1.2 Změny ve stáří

Stárnutí přináší zhoršení somatického i psychického stavu. Proces tělesného a duševního úpadku bývá individuálně variabilní, především z hlediska času, rozsahu a závažnosti projevů. Jednou z příčin interindividuálních rozdílů jedinců jsou genetické dispozice. Lze říci,

že lidé mají ve svém genetickém programu zakódován počátek a průběh stárnutí. Dědičné předpoklady jsou však pouze jedním z faktorů ovlivňující rychlost a kvalitu stárnutí.

Tempo stárnutí ovlivňují i vnější faktory, jejich působení vede k tzv. sekundárně podmíněnému stárnutí. V průběhu života jsou následkem exogenní zátěže modifikována fungování jednotlivých orgánových systémů i celého organismu. Výsledkem je stav, který může být horší, než bychom na základě genetických předpokladů mohli očekávat. Ve stáří, které je pozdním obdobím života, se projeví i způsob prožití minulých fází, které mohou být ovlivněny životním stylem, výživou nebo nadměrným zatěžováním některých orgánových systémů. (Vágnerová, 2007, s. 311-312)

Šimíčková Čížková a kol. (2003, s. 131-139) rozlišuje stárnutí biologické a psychické.

1.2.1 Biologické stárnutí

Typickým jevem, který se projevuje po celé období stáří je pokles tělesné hmotnosti a výšky. Změny v hmotnosti souvisí se změnami tělesných proporcí, např. šířky ramen, pánve, výrazným poklesem váhy svalstva. Úbytek tělesné výšky je způsoben degenerativními změnami chrupavky, atrofii kostí a sesedáním meziobratlových plotének. Klesá rychlost, pružnost a hbitost pohybů. Snížení pohyblivosti se zvyšuje pravděpodobnost úrazu. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 131)

Úbytek funkcí se projevuje i u vnitřních orgánů jako je srdce, plíce a další. Srdce má snížené výkonnostní maximum, tedy při vyšší zátěži se u něho objevují známky funkční nedostatečnosti. Stárnutím jsou postiženy i plíce, častokrát v kombinaci s kardiovaskulárním onemocněním. Největší nebezpečí selhání plic hrozí ležícím seniorům. V průběhu stáří dochází ke změnám nervového systému, kde ubývá počet neuronů, v neuronech probíhají biochemické změny a charakteristickým projevem stárnutí je zužování průměru myelinizovaných nervů s následným snižováním rychlosti vedení nervem. Pomaleji než ostatní orgány stárne mozek. Psychické problémy, např. obtížnost rozpomínání a učení, zhoršení slovní reprodukce, motorické zvláštnosti, např. chvění končetin, vratkost apod., to vše je ovlivněno ztrátou buněk nervové soustavy a buněčnými změnami více, než degenerativními mozkovými změnami. Specifické formy degenerace se projevují u žláz s vnitřní sekrecí, objevuje se ospalost, změny v intelektuální činnosti, ztráta vitality, apod. Způsobují také řidnutí vlasového porostu, křehkost kostí, lámavost nehtů. Mezi první známky stárnutí můžeme zařadit i změny kůže. Následkem stárnutí kůže mizí podkožní tuk a dochází k poklesu obsahu vody v kůži. Přibývá výrazně vrásek, objevují se váčky pod očima, vějířky ko-

lem úst. Dochází k šedivění a vypadávání vlasů, dochází ke zpomalení růstu nehtů. Život staršího člověka negativně ovlivňuje postupně se zhoršující vnímání. Klesá citlivost na podněty, snižuje se ostrost vnímání, rozlišující schopnost není dostatečná a informací, které jsou smysly zprostředkovány, je méně a jsou méně kvalitní. Mezi nejdůležitější orientační ústrojí, které je postiženo změnami, patří zrak. Změny způsobují snížení zrakové ostrosti, rozpoznávání barev, dochází i ke snížení akomodace a může se projevit i lateralita pravého či levého oka. Dalším důležitým receptorem je sluch. Špatné rozlišování sluchových vjemů vyvolává u seniorů podezíravost, nervozitu, podrážděnost a další negativní psychické projevy. Involuční změny zasahují i čich a chuť. Důležitým činitelem je tělesná teplota. U seniorů je termoregulace snížena – tělo produkuje méně tepla, reakce na chlad jsou pomalejší a nepřiměřené. Starší osoby ztrácejí schopnost přizpůsobení se klimatickým změnám. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 131-135)

1.2.2 Psychické stárnutí

Pro stáří je charakteristický pokles duševních funkcí, ovšem tento pokles je podmíněný biologickými změnami. Biologické involuční procesy vyvolávají zhoršení všech složek psychické činnosti (myšlení, paměť, citové prožívání, motivace aj.). Duševní vývoj je současně ovlivňován i faktory sociálními (změna sociálního postavení, ztráta sociálních rolí, omezení sociálních kontaktů aj.). Objevují se změny ve vnímání. Příčinou zhoršeného vnímání jsou již zmíněné změny ve smyslových orgánech. Zhoršené vnímání negativně ovlivňuje život starého člověka. Dochází ke zpomalení reakcí, větší úrazovosti, omezení různých činností (čtení, koníčky). Narušuje také schopnost rozumět mluvenému slovu. Zvolňuje se chůze, zpomaluje se řeč a každý výkon vyžaduje více času. Dochází ke zhoršení paměti, více krátkodobé. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 135-137)

Dlouhodobá paměť bývá ve stáří funkční. Senioři často vzpomínají na minulost. Vzpomínání a rozhovory o minulých událostech dávají člověku pocit jistoty a bezpečí. (Holmerová, Jurašková, Zikmundová a kol., 2007, s. 63)

Závažným projevem jsou duševní pomlky – nedokončení věty, nedovyprávění příběhu. Následkem zpomalení paměťových funkcí je narušené porozumění novým informacím. Změna paměti ovlivňuje i učení. Schopnost učit se ve vysokém věku se neztrácí, ale postupně se snižuje. Procesem stárnutí je ovlivněno i myšlení – myšlenky se zaměřují více do minulosti, méně do budoucnosti. Myšlení, které vychází především ze zkušeností má tendence směřovat ke konzervativnosti, starší lidé často ulpívají na úsudcích vytvořených již

dříve. Seniori dlouhodobě přemýšlí o stejném problému, vrací se k němu, opakují stejná slova a věty. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 137-138)

Objevuje se tzv. zabíhavé myšlení, což se projevuje sníženou schopností udržet myšlenku, najednou člověk neví, co chtěl říci (Holmerová, Jurašková, Zikmundová a kol., 2007, s. 63).

Stárnutí tkání v nervové soustavě vede ke snižování odolnosti vůči zátěžovým situacím. Citová labilita je vysvětlována fyziologickými změnami a ztrátou orientace na budoucnost. Život seniorů negativně ovlivňuje ztráta sociálních vztahů, sociálních rolí a všechny tyto faktory vedou ke změnám v citovém prožívání. Ve stáří dochází také ke změnám v osobnosti, v tomto období se mohou projevovat sklony a vlastnosti, které jedinec ve středním věku dokázal tlumit či projevovat přijatelným způsobem. Šetrnost se mění v lakotu, pomalost v pasivitu, energičnost ve výbušnost, nedůvěřivost v izolaci apod. Člověk zůstává individualitou i ve stáří, pouze jeho jedinečnost je výraznější. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 137-140)

Tělesné změny jsou ve stáří patrnější než změny psychické. Psychické změny si většinou všimne pouze partner, nebo rodina (Holmerová, Jurašková, Zikmundová a kol., 2007, s. 60).

Jak jsme již zmiňovali, stáří přináší spoustu změn. Tyto změny se mohou objevit po biologické, nebo psychické stránce člověka. S tím také souvisí změny, jak jedinec tráví svůj volný čas.

1.3 Trávení volného času seniorů

Podle Vágnerové (2007, s. 355) je obecně považováno za výhodu, že člověk nemusí s odchodem do důchodu pracovat. Avšak společnost má tendence posuzovat starší lidi na základě jejich aktuálního přínosu, proto se setkáváme s celkově nižším hodnocením seniorů, kteří jsou považováni za méně schopné, méně hodnotné.

Ort (2004, s. 66) uvádí, že pro člověka, který opustil své zaměstnání, by bylo prospěšné, aby se věnoval svým zálibám, koníčkům a činnostem, na které při zaměstnání neměl čas. Problém nastává, pokud lidé smysl svého života viděli pouze ve výkonu povolání.

Nicméně způsob trávení volného času lidí se velice liší. Každý jedinec je jedinečná bytost, poznamenaná individuálním vývojem, prostředím, odlišnou orientací v zájmech, potřebách a motivacích. Trávení volného času se také liší, jestliže člověk žije na venkově, v malých

městech a metropolích, rozdílné je trávení volného času mezi seniory optimisty a pesimisty, mezi kolektivisty a individualisty a také mezi seniory, kteří jsou zvyklí jen brát a dostávat a naopak těmi, kteří nemyslí jen na sebe. (Ort, 2004, s. 67)

Stárnoucí člověk potřebuje projevat určitou aktivitu, která mobilizuje psychickou i fyzickou stránku osobnosti člověka. Ve stáří je člověk méně odolný a méně přizpůsobivý a i při menších otřesech se může dostat do stavů beznaděje a izolace, proto je nezbytné udržovat zájmovou činnost a posilovat sociální kontakty. Nečinnost může být v pokročilém věku počátkem nezadržitelného úpadku. Aktivita umožňuje posílení pocitu uznání a užitečnosti. Pro udržení tělesné kondice je důležitá fyzická aktivita, která zpětně ovlivňuje pozitivně duševní zdraví. (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 147)

Ort porovnal aktivity seniorů s tzv. aktivním a pasivním způsobem trávení volného času:

a) Aktivní způsoby trávení volného času seniorů

- výběrová sledovanost TV (soutěže, pořady o přírodě),
- návštěvy knihoven, hvězdáren,
- chovatelství, sběratelství,
- návštěvy domácností příbuzných, poznávací, kulturní akce,
- přátelská posezení v restauracích,
- návštěvy bazénů, saun, relaxačních cvičení,
- účast na turistických výletech, tematických zájezdech,
- návštěv divadel, koncertů, kin,
- docházka na kurzy, Univerzitu 3. Věku.

b) Pasivní způsoby trávení volného času seniorů

- časté sledování TV, obrazovka permanentně v provozu,
- poslech rozhlasu, často kulisově,
- přehrávání videofilmů, prohlížení fotoalb, vzpomínání,
- pasivní, či formální přijímání návštěv, rodiny, bez společného provozování aktivit,
- pouhé uspokojování základních biologických potřeb, upřednostňování pohodlí,
- rezignace na pohybovou a tvůrčí činnost, sedavý způsob života. (Ort, 2004, s. 67)

Faktem je, že s přibývajícím věkem klesá životní dynamika a tomu je důležité přizpůsobit denní aktivity. Mnoho činností musejí senioři omezit, nebo opustit, ale nemělo by dojít k tomu, že se senioři přestanou věnovat činnostem, kterým se po celý život věnovali. Prevence před rezignací je možná, zejména mohou přispět rodinní příslušníci a přátelé, kteří mohou podnítit nové zájmy u seniorů, například, sestavení rodokmenu, sepsání vzpomínek na mládí, vojnu, apod. důležité je, aby si senioři pěstovali radost s maličkostmi. Každá aktivita je přínosná, a to i tehdy, když senior své síly ztrácí. (Haškovcová, 2012, s. 26-28)

Haškovcová uvádí též některé příklady vyplnění životního času seniorů. Uvádí volnočasové aktivity, jako je chalupaření, kutilství, sběratelství aj. Oblíbená je hudba, zpěv, tanec a také aktivity turistické. Senioři mají celou řadu příležitostí, co se týká tance. Existují taneční pro věkově pokročilé, či seniorské bály. Pokud se chtějí senioři věnovat turistice, mohou využít rozsáhlé nabídky k tuzemské nebo zahraniční turistice, které dnes již mnoho cestovních kanceláří nabízí. (Haškovcová, 2010, s. 179-180)

Senioři mají i možnost se vzdělávat. Dnes je systém celoživotního vzdělávání již akceptovanou realitou. Univerzity třetího věku navštěvují senioři, kteří se chtějí dále vzdělávat, ať již ve svém původním oboru, nebo v jiném, také ti kteří chtěli v minulosti studovat, ale z různých okolností nemohli. Univerzita třetího věku se stává pro seniory místem pravidelného a společného setkávání. (Haškovcová, 2010, s. 127)

Pro seniory je velice přínosné, aby se věnovali alespoň nějaké aktivitě. Často pokud senioři nemohou vykonávat něco, čemu se věnovali celý život, rezignují i na vše ostatní. A v tomto případě je nejlepší, aby zasáhlo okolí a člověku ukázalo, že je zde mnoho aktivit, kterým se mohou věnovat. Rodina je pro stárnoucího člověka důležitá. S tím také souvisí, jak rodina spolu vychází. Objevují se zde rodiče, děti, vnoučata. Každá generace vyrůstla v jiné době, ctí různé hodnoty, nicméně vždy by se měla objevit snaha o vzájemné porozumění, abychom se vyhnuli konfliktům.

2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY

Mezigenerační vztahy, zejména pak mezigenerační vztahy v rámci soužití v jedné rodině, bývají často velmi komplikované. Každá generace má svůj specifický pohled na svět a tyto pohledy se vzhledem k rozdílným zkušenostem jednotlivých generací a zvykům jejich doby značně liší.

Dle Sociologického slovníku je generace definována jako soubor členů společnosti, kteří jsou přibližně stejného věku, narodili se tedy v přibližně stejné době, také je vnímána jako časový úsek mezi narozením těch členů společnosti, kteří se narodili ve stejnou dobu, a narozením jejich potomků. (Geist, 1992, s. 98)

Dle Kubátové generace představují skupiny lidí, které spojuje stejná sociální zkušenost. Lidé dané generace spojuje společná historie, společné životní možnosti i omezení. Lidé stejné generace mají podobné způsoby jednání, myšlení a postoje. (Kubátová, 2010, s. 224) V každém okamžiku žije v jedné společnosti několik generací. Často může docházet ke konfliktům, které vyplývají z věkových rozdílů v názorech, v postojích a v motivaci (Kuric a kol. 1986, s. 263).

Právě generační rozdíly se nejvýrazněji projevují ve vztahu dětí, rodičů a prarodičů. Mladí rodiče v rodině představují dynamiku a změnu, a prarodiče jsou reprezentanty stálosti, uchovateli hodnot. V současné době je důležité respektování zvláštností každého věku. (Kuric a kol., 1986, s. 263-264)

Mezi nejběžnější pozitivní vztah mezi generacemi v praxi můžeme považovat vztah mezi dítětem a matkou, který se "narušuje" až v adolescentním věku dítěte, kdy se dítě často bouří proti rodičovské autoritě. Naopak nejběžnější negativní mezigenerační vztah je mezi seniory a dospělými, zvláště pokud se připojí neshody v politických či hospodářských otázkách a názorech. Často se v poslední době v rodinách můžeme setkat s pohrdavými a urážlivými projevy, včetně agresivního chování ze strany adolescentů vůči vlastním nemožným prarodičům, z toho důvodu, že neumějí ovládat internet, že nejdou s novou dobou digitalizace apod. Tak vzniká nežádoucí mezigenerační propast ke které přispívá snížená adaptace a rezignace na novinky a změny, nicméně nesmíme opomenout, že starší lidé mohou technické novinky, nové přístroje a vynálezy ignorovat a odmítat, především z důvodu, že pokud jim takovéto novinky nebudou užitečné, nevidí zde důvod, proč se novým věcem učit. (Ort, 2004, s. 72) V takovýchto případech je důležitá vzájemná komunikace, jejímž prostřednictvím by lidé měli dospívat k dorozumění, pochopení se navzá-

jem. Obecně je mezigenerační komunikace nezbytným předpokladem kvality života. (Jirásková, 2005, s. 59)

Každá generace nahlíží na dané věci rozdílně, i reakce na stejnou společenskou událost bývá často rozdílná. Kubátová uvádí, že je to především proto, že každá generace je ovlivněna různými historickými událostmi, každá z nich mluví jiným jazykem, jiným způsobem nahlíží na svět kolem sebe a jiným způsobem jedná. Tato skutečnost vede často k tzv. mezigeneračnímu konfliktu. (Kubátová, 2010, s. 227)

Uvádí se, že hned vedle manželských problémů patří mezigenerační konflikt k nejčastějším mezilidským sporům.

2.1 Mezigenerační konflikt

Každá generace je specifická, protože byla utvářena v jedinečných společensko-historických podmínkách. Generační vztahy a generační interakce obsahují vždy i konflikty. (Sak, Kolesárová, 2012, s. 34-35)

Samotné slovo konflikt je odvozeno z latinského *conflictus*, které znamená „srazit se spolu“. „V obecném slova smyslu znamená konflikt každé nápadné, event. násilné střetnutí protikladných sil nebo tendencí, které se snaží uplatňovat svou nadvládu v téže oblasti.“ (Jirásková a kol., 2005, s. 26) Hlavní rolí konfliktu mezi generacemi většinou sehrává předpojatost generací vůči sobě navzájem. Většina sporů, ať již v rodině nebo ve společnosti, pramení z předpojatých představ o jiných generacích. Někdy se lze setkat s prohlášením, že staří nebo mladí lidé jsou špatní, ale když se zeptáme onoho hlasatele, jestli má s danou generací špatnou zkušenost, většinou připustí, že nikoli. (Jirásková a kol., 2005, s. 26)

Jirásková spatřuje zdroj konfliktů mezi generacemi v nedostatku komunikace a snahy si uvědomit příčiny nedorozumění. Jako překážky komunikace mezi generacemi řadí: diskriminace s ohledem na věk, prožité události, rozdílné vzdělání, lišící se životní zkušenosti, zdravotní stav člověka, možnosti seberealizace, schopnost orientovat se ve světě moderní technologie, představy o tom, co je slušné, etické a správné, kvalita mluveného i psaného projevu, aj. Nicméně pokud má generačně rozvrstvené společenství prosperovat, nemělo by docházet k rezignaci na možnosti vzájemného setkávání, na hledání společných bodů a témat a ochotu k součinnosti, protože právě tyto body se snaží překonávat, nebo alespoň kompenzovat překážky komunikace. (Jirásková a kol., 2005, s. 62-63)

Sak a Kolesárová tvrdí, že konflikty mají dvojitý charakter. Jeden druh konfliktů vyplývá z rozdílnosti životních fází. Mládež, střední generace a senioři – tito všichni mají jiné potřeby. Konfliktnost tohoto druhu je dána rozdílností životní fáze aktérů, nikoli generační rozdílností.

Konfliktnost druhého typu je dána historicky daným generačním svérázem. Každá generace si osvojuje určité vlastnosti, názory, postoje, hodnoty a charakterizuje ji i v dalších životních obdobích, na rozdíl od generace předchozí či následné. (Sak, Kolesárová, 2012, s. 34-35)

Kubátová (2010, s. 227) se zabývá vztahy mezi mladou a střední generací. Tvrdí, že v ní neexistuje konflikt. Podle Marady se mezigenerační konflikt vystřídal mezigeneračním spojenectvím. Mezi mladou a střední generací již neexistuje propast, mládež a dospělí jakoby se ocitli na jedné lodi. (cit. podle Kubátová, 2010, s. 227-228)

Lipotevský usuzuje, že mládež a dospělé spojuje kult mládí. Dospělé ženy se oblékají jako mladé dívky. Touha po mládí se stala masovým hnutím. Mnozí příslušníci střední generace se věnují péči o vzhled, pevné tělo a štíhlost. Následkem toho vypadají mladší a jsou zdravější než jejich vrstevníci v předchozí generaci. (cit. podle Kubátová, 2010, s. 225)

2.2 Mezigenerační solidarita

Východiskem v řešení mezigeneračních konfliktů by se měla stát mezigenerační solidarita. Mnoho společenských věd se snaží vysvětlit, jakým způsobem a za jakých podmínek společnost „drží pohromadě“. Sociologie se touto otázkou zabývá již od svého vzniku. E. Durkheim se věnoval dvojici pojmů „mechanická solidarita“ a „organická solidarita“. Sledoval společné sdílené hodnoty a normy lidí žijících ve společnosti. Tyto normy, zvyky a sdílený podobný způsob života sblížovaly zájmy a hodnoty jednotlivých lidí a vytvářely mezi nimi pevné pouto. Tato mechanická forma skupinové solidarity byla založena na historických tradicích a na síle společně sdílených norem. S proměnami společenského uspořádání, stěhování lidí do měst apod. docházelo k postupnému oslabování síly těchto tradičních pout, která držela společnost pohromadě. S diferenciací rolí se začaly vytvářet odlišné, postupně sílící vazby mezi lidmi, a právě takto je popisována organická solidarita. (Jeřábek a kol., 2013, s. 18-19)

Homans charakterizoval čtyři prvky, z nichž vychází a z nichž se skládá skupinová solidarita mezi lidmi. Jako první prvek charakterizuje stupeň vzájemné provázanosti mezi jedná-

ním jednoho a druhého člena skupiny. Druhým prvkem ovlivňujícím skupinovou solidaritu je množství jedinců zúčastňujících se společných aktivit skupiny. Třetím faktorem jsou city, tedy míra společné citové zaangażovanosti členů skupiny. Čtvrtým prvkem je míra společně sdílených normativních příkazů týkajících se aktivit skupiny. Podle Homanse může soudržnost vznikat buď z podobnosti (na základě modelu Durkheimovy mechanické solidarity), nebo funkční závislosti (organická solidarita). (Jeřábek a kol., 2013, s. 20)

Jeřábek a kol. shrnuje problematiku sociální soudržnosti a tvrdí, že je možno identifikovat pět prvků skupinové solidarity. Je vytvářena na základě: společně sdílených norem, vzájemné funkcionální závislosti, podobnosti nebo souhlasu, vzájemně opěťovaných cílů a společného jednání. (Jeřábek a kol., 2013, s. 21)

Již jsme se zmínili, že generační rozdíly se nejméně projevují ve vztahu dětí, rodičů a prarodičů, tedy ve vztazích k seniorům. Přispět k řešení případných problémů může dobrá komunikace. Měli bychom se zamyslet také nad tím, jak taková komunikace se seniory probíhá.

2.3 Komunikace se seniory

Komunikace je chápána jako proces předávání informací. Tento proces může probíhat mezi dvěma nebo více komunikujícími subjekty. Komunikace je definována jako proces sdělování, přenosu a výměny významů a hodnot, zahrnuje tedy oblast informací, ale i dalších projevů a výsledků lidské aktivity, které zahrnují formy chování, umělecké výtvoř apod. (Pokorná, 2010, s. 11) Mnoho odborníků se zabývá pojmem komunikace, další definici můžeme nalézt ve Výkladovém slovníku z pedagogiky, zde je komunikace definována jako sdělování, výměna informací. Je chápána jako přenos informace od vysílajícího k přijímacímu. Komunikací jedinci vyjadřují také své pocity, stavy a nálady. Dělí se na komunikaci verbální, tedy sdělování informací prostřednictvím jazykových prostředků a neverbální, kdy sdělování informací probíhá nejazykovými prostředky (fyzickými postoji, pohyby, výrazem tváře). (Kolář, 2012, s. 65-66)

Komunikace se seniory je stejná jako s ostatními lidmi, musíme si ovšem uvědomit změny, které stáří s sebou přináší. Je nutné mít na paměti, že s věkem může dojít ke zhoršení zraku, sluchu, mnohdy se mohou objevovat onemocnění či různá postižení, která mohou komunikaci ovlivnit. Senioři mohou mít problémy s abstraktním myšlením, mohou mít potíže se vyjádřit, dochází ke změnám nálad a chování, někdy dochází i ke zhoršování paměti,

nemohou si vybavit jednoduchá slova a poté sdělení nemají význam. Hauke zdůrazňuje, že v komunikaci se seniory je nutné přizpůsobit tempo řeči, mluvit přiměřeně hlasitě, dobře artikulovat, nutné je také brát ohled na fyzický stav jedince, přistupovat k člověku dle postižení a zdůrazňuje i trpělivost při naslouchání. (Hauke, 2014, s. 88) Mezi další bariéry v komunikaci se seniory Clark řadí: problémy z důvodu poškození zrakových funkcí, poškození sluchu, potíže s orientací, zmatenost, potíže způsobené v důsledku cévní mozkové příhody, a poruchy řeči (cit. podle Pokorná, 2010, s. 53)

Z různých důvodů se můžeme dopustit chyby v komunikaci se seniory. Tak jako se dopouštíme chyb s kteroukoli sociální skupinou. Problém nastává, pokud se starý člověk nedokáže adekvátním způsobem bránit či odchylku od normy v komunikačním stylu vůbec rozeznat. Pokorná mezi nejčastější chyby v komunikaci se seniory spatřuje komunikační manipulaci, nedostatečnou autenticitu sdělení (informace, kterou sdělujeme, verbálně i neverbálně, může být pochopena zcela jinak, jedná se o nesoulad mezi verbální a neverbální složkou komunikace). Mezi další chyby řadí jednosměrnost komunikace (nedostatečná, či žádná zpětná vazba), paternalistický přístup (přílišné poučování, pokyny), přenos vlastních zkušeností do komunikace se seniory (promítání zkušeností do komunikace), předpoklad omezení schopností klienta v důsledku stáří aj. Je tedy potřeba dodržovat určité zásady a pravidla, která mohou pomoci ke zlepšení porozumění a efektivní komunikaci. Mezi obecné zásady patří:

- je důležité, abychom vymezili cíl komunikace, její smysl a účel,
- najít polohu, v níž se budeme cítit dobře my i partner v komunikaci,
- důležitá je úcta v komunikaci – lidské bytosti, ne stáří samotnému,
- rozpoznat a respektovat omezení starého věku,
- akceptace specifických problémů (deprese, návyk na alkohol),
- respektovat bariéry komunikace (smyslové poruchy, poruchy paměti). (Pokorná, 2008, s. 85-89)

V komunikaci se seniory bychom se měli vyvarovat několika postupům, které by mohly být příčinou bloku v další komunikaci. Jedná se především o poskytování rad, odpovídání si na vlastní dotazy a užívání paternalistického přístupu. (Pokorná, 2008, s. 91-92)

Je důležité si uvědomit, že vzájemné porozumění je důležité. Je možné, že starším lidem nebudeme rozumět, ale neměli bychom je odstavit na druhou kolej. Vždy bychom měli

udělat vše pro to, aby komunikace pro obě strany byla co nejpříjemnější a nejsrozumitelnější.

2.4 Postoje ke stáří a seniorům v současné společnosti

Na problematiku postojů k seniorům lze nahlížet z několika hledisek. V této části se budeme věnovat postojům, které jednotlivci zaujímají k seniorům v současné společnosti.

Lidé mívají často mylnou představu, že stáří bývalo v dřívějších dobách více uctíváno a chráněno. Sociální status seniorů byl v různých dobách a kulturách značně odlišný. Staří lidé byli někdy uctíváni a těšili se vysokému respektu, ale byli také často považováni za zbytečné a bylo jimi pohrdáno. Pozice seniorů ve společnosti závisela na vyspělosti a hierarchii společnosti, jejím bohatství, ekonomických, demografických, klimatických podmínkách a podléhala náboženským vlivům. (Stolleis cit. podle Gruss, 2009, s.)

Rozdílné postavení stáří ve společnostech pak vytvářelo dvojí zcela odlišné nazírání na stárnutí a stáří. V prvním případě je stáří reprezentováno jako moudré, laskavé, trpělivé, a tudíž je okolím přijímáno, je mu prokazována úcta. Druhé pojetí stáří je spojeno se strádáním, nemocí, chudobou, bolestí a neschopností. Vzbuzuje negativní emoce. (Haškovcová, 1999, s.) Vidovičová uvádí, že v případě, kdy bylo stáří uctíváno, přispívalo k tomuto faktu mnoho faktorů mezi které se řadí vědomosti, expertiza a zkušenosti, pozice autority, vliv v komunitě, moudrost. S postupem času se charakteristiky stáří jako je zkušenost a moudrost, které byly oslavovány, nahrazují fyzickou silou a výdrží, mladistvou krásou, znalostí novinek a ochotou vyrovnávat se s rychlými změnami. (Vidovičová, 2008, s. 134)

Skutečnost, jak je dnes nahlíženo na seniory, je ovlivněna mnoha faktory. Vidovičová se zabývá zdroji nepříznivého pohledu na stáří. Uvádí, že prvním ze zdrojů nepříznivých postojů ke stáří může být fakt, že seniorů je "hodně" a stále jich přibývá. Stále větší počet starších lidí ovlivňuje vnímání ostatních, stávají se více viditelní a rostou jako předmět veřejného zájmu. Tato skutečnost může vyvolávat negativní reakce jiné generace. Druhým významným zdrojem jsou neshody v zastávaných hodnotách. Nové trendy z oblasti politiky, ekonomiky či jiných odvětvích více ovlivňují mladší generace, přičemž starší generace má již silně zakotveny ustanovené vzorce hodnot. (Vidovičová, 2008, s.126-137)

Již bylo uvedeno, že na postoje lze nahlížet z několika hledisek. Níže uvádíme několik základních charakteristik postojů, jak se s nimi můžeme setkat v odborné literatuře.

2.4.1 Postoje

Studiem postojů se zabývá především sociální psychologie. Tento termín poprvé použil Herbert Spencer v souvislosti s utvářením sociálního úsudku.

Postoje se mohou projevovat na mnoha úrovních. Většinou se popisují pomocí tří dimenzí, z nichž každá přispívá k celku:

- Kognitivní dimenze – týká se názorů a myšlenek, které osoba má o předmětu postoje.
- Emocionální dimenze – týká se toho, co osoba cítí k předmětu postoje, čili emocí či emocionálních reakcí.
- Konativní nebo behaviorální dimenze – týká se sklonů k chování či jednání ve vztahu k předmětu postoje.

Různé definice postojů se liší v tom, kterou z těchto tří dimenzí zdůrazňují. Všechny z nich jsou však důležité pro vývoj postoje.

Fishbein a Ajzen definovali postoje jako "naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost." Tato definice zdůrazňuje tři rysy postojů: jsou naučené, konzistentní a týkají se příznivých nebo nepříznivých reakcí. (cit. podle Hayes, 2003, s. 95)

G. W. Allport vnímá postoje jako "mentální a nervové stavy připravenosti k reagování". (cit. podle Kohoutek, 1999, s. 8)

Postoje jsou naučené, mohou se týkat pozitivních i negativních situací i činností, mají hodnotící funkci a ovlivňují naše chování. Postoje jsou pro nás bytostně důležité, neboť nám umožňují porozumět světu, přizpůsobovat se prostředí, zprostředkovávají vztahy k druhým lidem. Fishbein a Ajzen se domnívají, že je třeba rozlišovat mezi postoji a názory. Zatímco postoje jsou charakteristické emotivnějším zabarvením, názory jsou v podstatě neutrální – jsou to výroky, o kterých se domníváme, že jsou pravdivé. (Hayes, 2003, s. 96-97)

Postoje mohou také upevňovat sebevědomí, přispívat k sebevyjádření, sebeospravedlňování a mohou překonávat nejistotu a úzkost. (Nakonečný, 1993, s. 99)

3 AGEISMUS VE VZTAHU K SENIORŮM

Ageismus je dnes již rozšířený pojem. Tento přístup ke stáří nepřinesla až moderní doba, ale v současnosti se prohlubuje. Tímto tématem se zabývá celá řada odborníků. Vidovičová uvádí, že pojem ageismus poprvé zazněl během debaty o bytové politice v roce 1968 z úst Roberta N. Butlera, pozdějšího ředitele amerického Národního institutu pro stárnutí (Vidovičová, 2008, s. 111). Původní vymezení pojmu ageismus vycházela z konceptů, které slova „stáří“ a „staří“ pojímaly jako objektivní kategorie, sdružující neurčitou skupinu osob na základě jediného kritéria – chronologického věku. Svým způsobem byly tudíž samy skrytě ageistickými. Paradox tohoto pojmu spočíval v tom, že ageismus, označující negativní představy o starých lidech, sám obsahoval „nový ageismus“. (Jirásková a kol. 2005, s. 21) Podle Kalische (cit. podle Jirásková a kol., 2005, s. 21) by se dal nový ageismus charakterizovat jako dobře míněné, ochranné postoje vůči seniorům, které je staví do role adresáta „zlého ageismu“, před nímž je „my“ (ne-staří) chráníme.

V literatuře najdeme mnoho definicí pojmu ageismus. Tento pojem zahrnuje širokou škálu procesů a akcí na rovině individuální i strukturální, a to může být důvodem, proč nebylo dosaženo jedné definice, která by pokrývala celou šíři tohoto dynamického jevu. (Vidovičová, 2008, s. 111)

Palmore definoval ageismus jako jakýkoliv předsudek nebo diskriminaci proti nebo ve prospěch věkové skupiny. Předsudky vůči věkové skupině popisuje jako negativní stereotypy vůči této skupině nebo negativní postoje, které jsou založeny na stereotypu. Diskriminaci dané věkové skupiny popisuje jako nepatřičné, nemístné a negativní zacházení s jejími jednotlivými členy. (cit. podle Vidovičová, 2008, s. 112)

Vidovičová uvádí vlastní definici, ve které tvrdí, že: „ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci.“ (Vidovičová, 2008, s. 113)

Thompson uvádí definici, která chápe ageismus jako sociální proces, kdy negativní představy a postoje ke starším lidem jsou založeny pouze na charakteristikách stáří (vyššího věku) samotného. (cit. podle Vidovičová, 2008, s. 113)

Ve veřejnosti je podle Orta (2004, s. 63) pojem ageismus chápán též jako:

- různé formy diskriminace starší části populace,
- negativní společenský předsudek vůči stáří,
- diskriminace seniorů na základě pokročilého věku,
- diskriminace části populace za jejich příslušnost k určité generaci,
- diskriminace na základě chronologického věku,
- lze ho vnímat i pomocí počítačového podobenství: staří jsou ti, co neovládají počítač a internet,
- nepřátelský postoj ostatních generací ke starým lidem,
- negativní postoj mladších generací (děti a rodičů) ke generaci prarodičů,
- věkové předsudky mladých vůči starým,
- oddělování a vylučování starých lidí mezi zvláštní vrstvu obyvatel,
- odpor ke stáří, zbavování práv starších lidí,
- pozitivní ageismus = ochranné postoje a nadbívání seniorům (druhý extrém),
- soubor stereotypů, předsudků a mýtů o lidech v biodromálním období stáří.

Ageismus se v každodenním životě projevuje různými způsoby, např.: diskriminačními praktikami na trhu práce, ve zdravotnictví, objevují se projevy pohrdání, odporu. Zasahuje i do intimní sféry rodinných interakcí. (Sýkorová, 2002 cit. podle Sýkorová, 2007, s. 51)

3.1 Zdroje ageismu

Palmore rozděluje zdroje ageismu na tři skupiny: individuální, kulturní a sociální. Mezi individuální zdroje řadí především strach ze smrti a stárnutí, frustraci a agresí. Významným faktorem vzniku ageismu jsou stereotypy, dotýkající se stáří, které bývají často akceptovány samotnými seniory. Ageismus se v tomto případě prohlubuje skrze autostereotypy. Přijímá – li senior představu sama sebe jako méně výkonného, jeho pracovní výkon bude mít tendenci opravdu upadat, to utvrzuje negativní postoje společnosti. Mezi kulturní zdroje řadí různorodé faktory jako hodnotové systémy, jazyk - pohrdavá jména pro starší osoby, mediální kulturu – otázka kvantity a kvality reprezentace seniorů v médiích. Řadí zde i humor, umění a literaturu. Mezi sociální zdroje nepříznivého pojetí stáří patří fakt, že starých lidí je „hodně“ a stále jich přibývá, věkové nesoulady, konflikty, taktéž historická změna statusu stáří. (cit. podle Vidovičová, 2008, s. 121- 126)

Kalvach (cit. podle Ort, 2004, s. 61) se zabývá zdroji ageismu v ČR a rozděluje je do následujících okruhů:

- a) historický – hluboká zakořeněnost představ o nezměnitelné nezdatnosti předstev,
- b) ekonomický – obavy z početné kohorty seniorů z poválečného „baby boomu“
- c) odborný – obava z postupující geriatrizace medicíny, obava z neúčelné medicinalizace přirozeného stáří atd.,
- d) společenský – absence konceptu života ve stáří, odmítání zodpovědnosti ze strany seniorů, nedostatek vhodných služeb pro seniory.

Ort toto členění rozšířil a doplnil:

- e) individuální – strach ze smrti a stárnutí, frustrace, agrese,
- f) sociální – vycházející ze společenského prostředí - strach ze ztráty společenské prestiže a statusu, postupující technologie a automatizace snižující aktivitu seniorů na trhu práce,
- g) demografický – generové rozdíly – silná feminizace nejstarších věkových kohort, hrozba mezigeneračních konfliktů.
- h) kulturní – slovní a obrazová intolerance, např. pohrdavá slova, nevkusné anekdoty aj.

Ort dodává, že záleží na sociálním klimatu, na tom, jak daná společnost stáří přijímá. Zaujímá – li přístup aktivní – optimistický a tvořivý, který vnímá stáří jako příležitost prožít novou kvalitu života, nebo přístup pasivní – pesimisticky laděný, který stáří pojímá jen jako období dožití. (Ort, 2004, s. 61)

Vymezili jsme pojem ageismus a také jsme se zabývali jeho zdroji. Nyní se budeme soustředit na vymezení skutečností, které ageismus zakládají.

3.2 Předsudky a stereotypy zakládající ageismus

Podstatou ageismu je nesprávně pochopená kvalitativní nerovnost jednotlivých fází lidského života prostřednictvím procesu systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob na základě jejich chronologického věku, nebo na základě jejich příslušnosti ke starší generaci. Tato stereotypizace je tvořena nesprávnými představami a negativními předsudky vůči seniorům. (Jirásková a kol., 2005, s. 22)

Palmore shrnuje předsudky zakládajících ageismus do několika hlavních bodů: (cit. podle Jirásková a kol., 2005, s. 22-23)

- 1) Nemoc – představa, že nemoc je vážný problém pro většinu lidí přes 65 let, že tráví hodně času v posteli, jsou unaveni, mají akutnější nemoci než mladší lidé, nemohou se zapojit do běžných aktivit.
- 2) Impotence – představa, že většina starších lidí se nevěnuje žádné pohlavní aktivitě, a v případě, že ano, tak musí být přinejmenším abnormální, sexualita není důležitá v pozdním životním cyklu.
- 3) Ošklivost – krása je v naší západní kultuře spojována s mládím, a proto se s přibývajícím věkem především ženy bojí její ztráty. Negativní stereotypy odrážejí termíny: bába, fosílie, stará koza, scvrklý dědek, apod., ponižujícím způsobem užívané v běžné řeči.
- 4) Pokles duševních schopností – představa, že schopnosti od středního věku klesají, především schopnost motivace, učení se, poznávání.
- 5) Duševní choroba – představa, že ke stáří nevyhnutelně patří duševní choroba.
- 6) Zbytečnost – představa, že většina starých lidí je díky zdravotnímu stavu či duševní chorobě vyřazena, že starší lidé nejsou schopni pokračovat v práci, a ti, kteří schopni jsou, tak jejich práce je neproduktivní.
- 7) Izolace – představa, že většina starších lidí je společensky izolovaných, nebo žije osaměle.
- 8) Chudoba – představy, že většina starších lidí je chudá, nebo většina starších lidí je bohatá – oboje s negativním významem.
- 9) Deprese – předpoklad, že typická starší osoba je nemocná, bezmocná, senilní, neúspěšná, osamělá, v bídě, tudíž deprimovaná, postižená nutně depresí.
- 10) Politická moc – stereotyp, že starší lidé jsou silná, sobecká politická síla. Předpokládá se, že politická moc starších lidí odvrátí politiky od potřebných reforem.

Mýty spojované se stářím a staršími lidmi jsou především: staří jsou senilní a oslabení, stárnutí rovná se nemoc a zdravotní potíže, velká část seniorů žije v ústavech sociální péče, staří lidé jsou majetní a nebo chudí, náklady na zdravotní a sociální zabezpečení se enormně zvyšují právě a jen kvůli seniorům, senioři hájí sobecky své zájmy, může hrozit intergenerační konflikt. (Sýkorová, 2007, s. 50)

Jirásková a kol. (2005, s. 23) uvádí, že senioři jsou spojováni s charakteristikami jako: pasivní, sobečtí, bezohlední, pohodlní, sebestřední, atd.

Podle Vidovičové mezi nejčastější předsudky nebo mýty o stáří patří: stáří jako nemoc, chudoba, impotence, ošklivost, duševní choroba, senilita, zbytečnost, osamělost, deprese, dětinskost, ale i pozitivní vnímání stáří jako období moudrosti, politické moci, laskavosti, bohatství a individuální svobody. Toto jsou také typické příklady přenášení charakteristik jednotlivců na celou skupinu. Mezi seniory lze najít řadu jedinců, kteří negativním stereotypům neodpovídají, zároveň lze však najít jedince, kteří takovýmto charakteristikám odpovídají. (Vidovičová, 2008, s. 123-124)

Haškovcová uvádí mýty o stáří, které mohou přispívat k ageismu:

Mýtus falešných představ - založen na přesvědčení o tom, že spokojenost starého člověka vytváří dobré materiální zajištění, ovšem je důležité si uvědomit, že když jisté ekonomické zázemí je důležité, nerozhoduje i o pocitech spokojenosti. Mýtus zjednodušené demografie, tedy, že člověk se stává starým v den odchodu do starobního důchodu. Dále uvádí mýtus homogenity, který se odvíjí od názoru, že lidé, kteří mají šedivé vlasy, vrásky, pomalejší chůzi aj. jsou stejní a mají i stejné vlastnosti a potřeby. Pro vysvětlení tohoto mýtu si musíme uvědomit, že když člověk může mít vnější znaky podobné, rozhodně nemají stejné vlastnosti a potřeby. Staří lidé tvoří nejvíce různorodou část populace. Mýtus neužitečného času – vychází z přesvědčení, že osoba, která nechodí do práce, nic nedělá, a tudíž je neužitečná. Pro svou neužitečnost se stává přítěží pro společnost. Další z mýtů je mýtus ignorance – vyvěrá z přesvědčení, že člověk starý, který nepracuje a není užitečný, nemůže být našim partnerem nebo spolupracovníkem, je možné ho přehlížet. A mýtus arterioskleróze, který říká, že každý starý člověk je sklerotický a z toho vyplývá, že je celkově nemocný. Skleróza je vnímána jako významný projev stáří. Je třeba si uvědomit, že i když vyšší věk s sebou přináší různé obtíže a nemoci, mnoho starých lidí se těší dobrému zdraví. Nemělo by docházet ke vnímání slova skleróza jako synonyma stáří. Tento mýtus zesiluje přesvědčení lidí o tom, že stáří je nemoc. (Haškovcová, 2002, s. 27-28)

U ageismu může také dojít k vyhocení stavu, tzn. k týrání a zneužívání seniorů.

3.3 Extrémní projevy ageismu – týrání a zneužívání

Jak uvádí Ort, Mezinárodní zdravotnická organizace se věnuje problematice „Elder Abuse and Neglect“ – (EAN), nevhodnému zacházení se seniory. (2004, s. 57)

Zanedbávání a týrání seniorů vyvolává situace ponížení a zoufalství. Většinou se objevuje v rámci domácího násilí, vyskytují se případy finančního, sexuálního, citového zneužívání, také případy týrání fyzického či tělesného, emočního i psychického. (Ort, 2004, s. 58)

Mühlpachr uvádí několik forem týrání a zanedbávání starých lidí. Rozlišuje tělesné týrání, citové a psychické týrání, sexuální zneužívání, finanční a majetkové zneužívání, zanedbávání, systémové ponižování a řadí zde i některé nežádoucí formy ošetřování.

Tělesné týrání popisuje jako záměrné působení bolesti, zraňování, nebo záměrné odpirání základních životních potřeb. Projevuje se bitím, kopáním, škrcením, vystavováním chladu, odpiráním jídla či léků a ošetření. Tělesné týrání vede k mnohočetným a opakovaným poraněním, oděrkám, zlomeninám, popáleninám, podvýživě.

Citové a psychické týrání zahrnuje slovní agresí, urážky, zastrašování, ponižování, snižování sebeúcty a sebevědomí. Časté je vyhrožování přestěhováním, vystěhováním, nebo umístěním v zařízení ústavní péče. Další formou citového týrání je poškozování předmětů s emočním významem, omezování sociálních kontaktů, bránění ve sledování oblíbených televizních kontaktů aj.

Sexuální zneužívání srovnává s pohlavním zneužíváním v rámci dětského syndromu CAN (týrání, zneužívání a zanedbávání dětí), kde oproti syndromu CAN je to záležitost méně častá, nikoliv ovšem raritní.

Finanční a majetkové zneužívání u seniorů zahrnuje časté vynucování změn v závěti a jiných právních dokumentů, omezování vlastnických a uživatelských práv, vymáhání nepřiměřených plateb za poskytnuté služby, neoprávněné nakládání s finančními prostředky.

Zanedbávání péče je chápáno jako selhání osoby zodpovědné za bezpečnost a za uspokojování potřeb závislé osoby. K typickým projevům patří poruchy výživy a hydratace, nedostatky v osobní hygieně a oblečení.

Systémové ponižování je chápáno jako utrpení působené společenskými normami, institucemi a často přímo systémem, který by měl lidem pomáhat a chránit je.

Mezi poslední formu týrání a zanedbávání řadí některé nežádoucí formy ošetřování. Obecně tuto poslední skupinu označuje jako nevhodné zacházení s člověkem. Nevhodným zacházením jsou i formy nepřiměřené profesionální péče, nebo „odkládání“ členů rodin do nemocnic. (Mühlpachr, 2009, s. 75-77)

Starší lidé mohou být oběťmi násilí rodinného i společenského. Násilí může být pácháno doma, v institucích, a může být ze strany i nejbližších, tedy těch, od kterých bychom to nečekali, a kteří by měli staršího člověka ochraňovat. Při zjištění takového případu, by měly být provedeny takové činnosti, které týrané osobě pomohou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce se zabývá postoji žáků středních škol k seniorům. Pro empirický výzkum byli vybráni žáci ze středních škol ve Vsetíně. Úkolem bylo zjistit, jaké postoje mají žáci k seniorům.

V této části práce jsme se zaměřili na to, jak mladí lidé ve věku 15-20 let, kteří si v tomto věku formulují své postoje a názory na okolní svět, vnímají seniory.

4.1 Formulace výzkumného problému

Výzkumným problémem této bakalářské práce je: „Postoje žáků středních škol k seniorům.“

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit postoje žáků středních škol k seniorům.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit faktory určující člověka jako starého dle respondentů.
2. Zjistit četnost setkávání respondentů se seniory.
3. Zjistit, co považují respondenti za důležité při trávení volného času se seniory.
4. Zjistit zkušenosti respondentů se seniory.
5. Zjistit názor respondentů na ageismus.

4.2 Stanovení výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké postoje mají žáci středních škol k seniorům?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké jsou podle respondentů faktory určující člověka jako starého?
2. Jak často se respondenti setkávají se seniory?
3. Co považují respondenti za důležité při trávení času se seniory?
4. Jaké zkušenosti mají respondenti se seniory?
5. Jaký je názor respondentů na ageismus?

4.3 Metody výzkumu a sběru dat

V rámci metodologického zpracování výzkumu byla zvolena kvantitativní strategie výzkumu. Jako metodu sběru dat pro tento kvantitativní výzkum jsme zvolili dotazníkové šetření. Obrovskou výhodou dotazníku je, že umožňuje poměrně rychlé a ekonomické shromažďování dat od velkého počtu respondentů (Chráska, 2007, s. 164). Naším cílem bylo tedy získat větší počet informací, od velkého počtu respondentů.

Sestavený dotazník obsahuje otázky uzavřené, kde mohli respondenti vybírat pouze z nabízených možností, a škály Likertova typu, kdy respondenti vyjadřovali stupeň svého souhlasu resp. nesouhlasu na hodnotící škále.

4.4 Výzkumný soubor

Cílovou skupinou pro výzkum bakalářské práce byli, jak je již zmíněno výše, žáci středních škol ve Vsetíně. Výzkum je tedy zaměřen na mladé lidi ve věku 15-20 let, tedy adolescenty.

4.5 Způsob zpracování dat

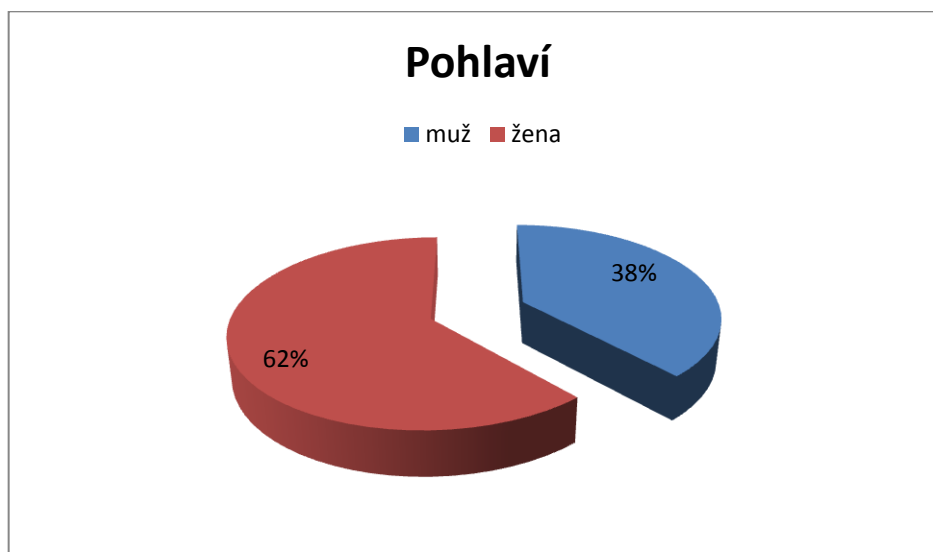
Nejdříve byly spočítány četnosti odpovědí na jednotlivé otázky. Tyto četnosti byly následně zaznamenány do tabulek v programu Excel a poté jsme z nich vytvořili grafy. V grafech jsou zaznamenány jak absolutní, tak relativní četnosti.

Zajímalo nás také, zda mezi odpověďmi u škál Likertova typu je či není statisticky významný rozdíl. Tuto skutečnost ověřujeme testem dobré shody chí-kvadrát, na hladině významnosti 0,05.

5 ANALÝZA DAT

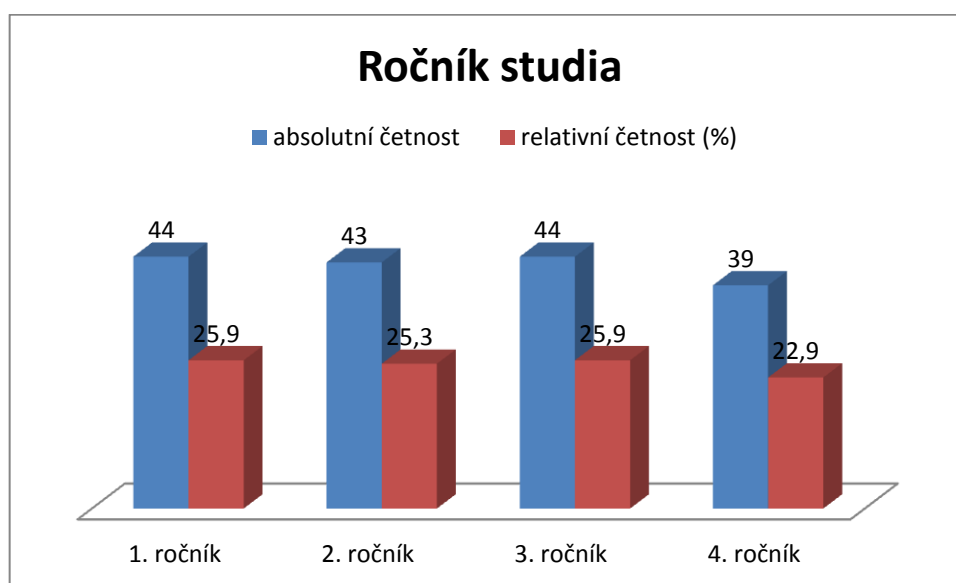
Výzkumu se zúčastnilo 170 respondentů. Analýza respektuje sled otázek v dotazníku. Jednotlivé otázky jsou zpracovány graficky.

Z celkového počtu 170 respondentů bylo ženské pohlaví zastoupeno 105 ženami, což je 62% a pohlaví mužské 65 muži, což je 38%. Rozdělení respondentů dle pohlaví ukazuje následující graf.

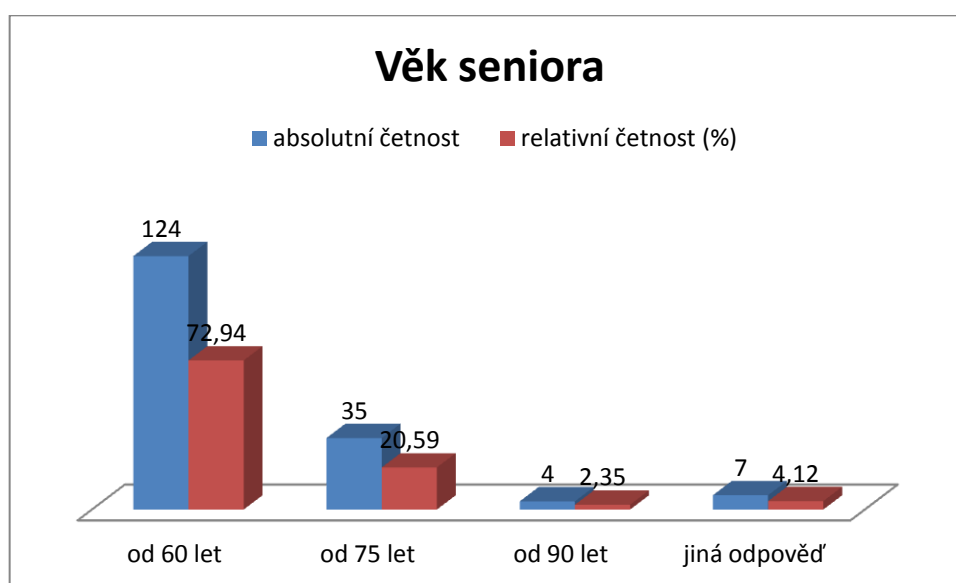
Graf 1 Pohlaví

V následujícím grafu je rozdělení žáků podle ročníku střední školy, který právě navštěvují. Z celkového počtu respondentů (170) tvoří 25,9% žáci 1. ročníků, 25,3% žáci 2. ročníků, 25,9% žáci 3. ročníků a 22,9% žáci 4. ročníků.

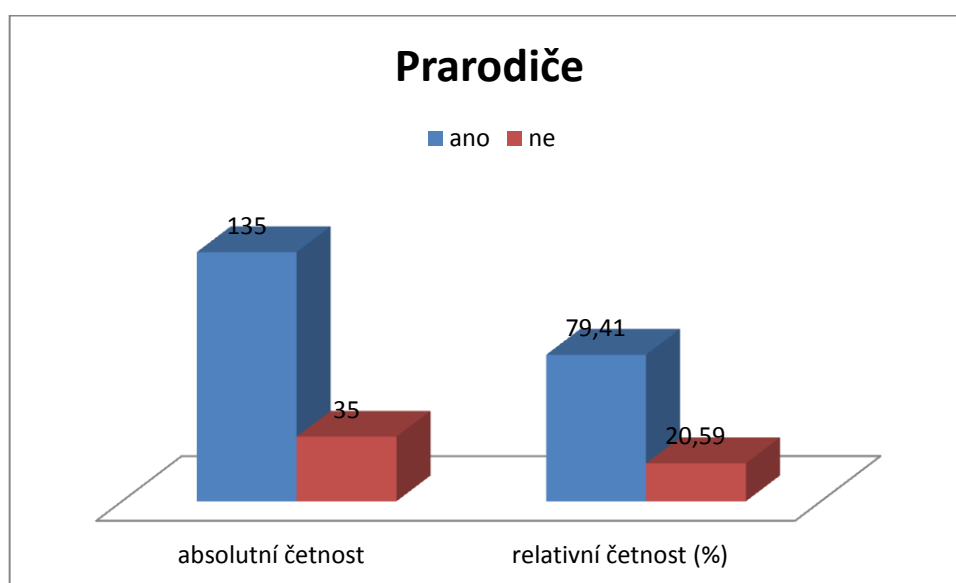
Graf 2 Ročník studia

Na otázku „Od kolika let je podle Vás člověk seniorem?“ měli respondenti určit věkovou hranici, kdy podle jejich názoru začíná stáří a člověk se tedy stává seniorem. Na výběr měli respondenti z několika možností. Nejčastější odpovědí byla odpověď „od 60 let“, objevila se 124krát. Další nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „od 75 let“, 35krát. 7krát byla uvedena možnost „jiná odpověď“, zde se objevily odpovědi: člověk je považován za seniora - od 40 (1krát), od 45 (2krát), od 50 (3krát) a od 55 (1krát). Odpověď „od 90 let“ se objevila pouze 4krát.

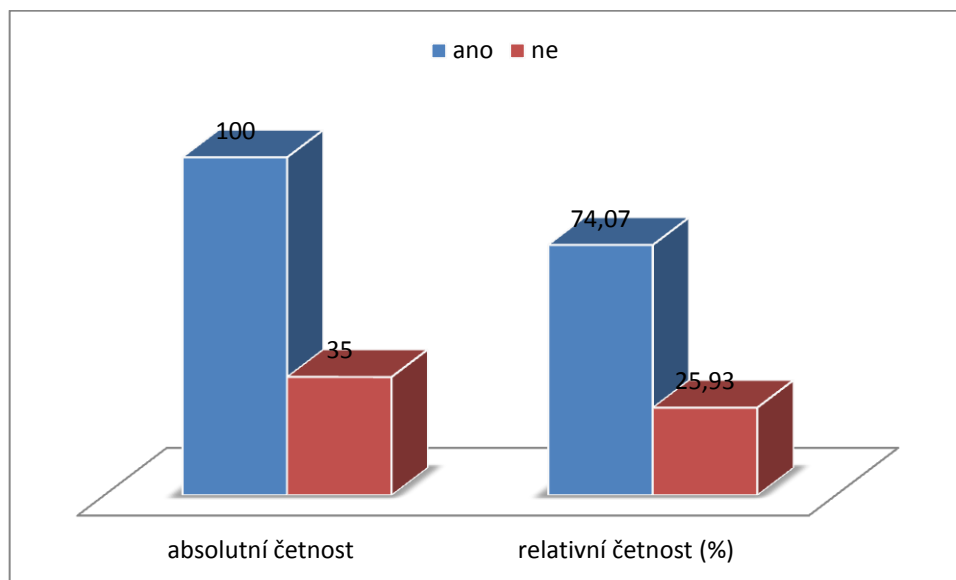
Graf 3 Věk seniora

Na otázku, zda respondenti mají prarodiče, bylo zjištěno, že 135 žáků prarodiče má, tj. v rámci relativní četnosti 79,41% a 35 respondentů, tj. 20,59% uvedlo, že prarodiče nemá.

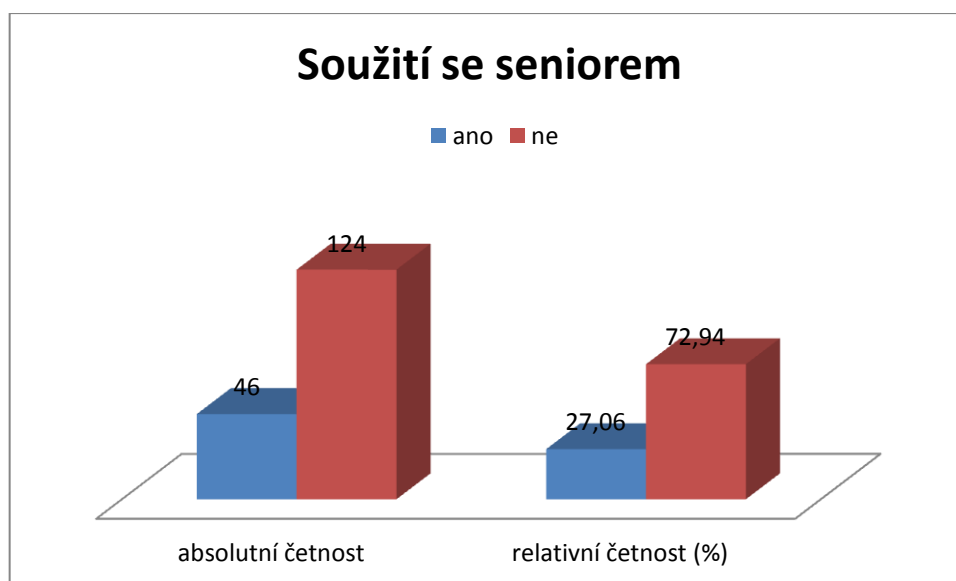
Graf 4 Prarodiče

Další otázka se týkala respondentů, kteří v předešlé otázce („Máte prarodiče?“) odpověděli ano. V této otázce byli respondenti dotazováni, zda se s nimi (s prarodiči) setkávají minimálně jednou týdně. Většinou odpovědí byla odpověď „ano“, která byla zodpovězena 100krát a tvrzením „ne“ odpovědělo 35 žáků.

Graf 5 Setkávání s prarodiči

Na otázku: „Žijete v současnosti alespoň s jednou osobou seniorského věku v domácnosti?“ z celkového počtu respondentů odpovědělo, 46 žáků (27,0%), že v současnosti žije s osobou seniorského věku a 124 žáků (72,94%) odpovědělo, že nikoli.

Graf 6 Soužití se seniorem

V následujících otázkách měli respondenti vyjádřit míru souhlasu či nesouhlasu s uvedenými výroky. Měli zvolit ke každé větě jednu ze čtyř možných odpovědí: nesouhlasím, spíše nesouhlasím, nevím, spíše souhlasím, souhlasím. Četnosti budeme ověřovat pomocí testu dobré shody chí-kvadrát.

„Člověka považuji za starého, když má špatné zdraví.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle špatného zdraví, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle špatného zdraví, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 1 Posouzení dle špatného zdraví

	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	76	34	42	764	51,88
Spíše nesouhlasím	51	34	17	289	8,5
Nevím	5	34	-29	841	24,74
Spíše souhlasím	24	34	-10	100	2,94
Souhlasím	14	34	-20	400	11,76
Σ	170	170			99,82

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 99,82$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 99,82 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když pobírá starobní důchod.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle starobního důchodu, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle starobního důchodu, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 2 Posouzení dle starobního důchodu

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	5	34	-29	841	24,74
Spíše nesouhlasím	6	34	-28	784	23,06
Nevím	7	34	-27	729	21,44
Spíše souhlasím	45	34	11	121	3,56
Souhlasím	107	34	73	5329	156,74
Σ	170	170			229,54

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 229,54$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 229,54 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když má vnouče.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle vnoučat, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle vnoučat, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 3 Posouzení dle vnoučat

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	(P - O)²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	46	34	12	144	4,24
Spíše nesou- hlasím	62	34	28	784	23,06
Nevím	7	34	-27	729	21,44
Spíše souhla- sím	40	34	6	36	1,06
Souhlasím	15	34	-19	361	10,62
Σ	170	170			60,42

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 60,42$

Stupeň volnosti SV = 4

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 60,42 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když má vysoký věk.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle věku, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle věku, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 4 Posouzení dle vysokého věku

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	3	34	-31	961	28,26
Spíše nesou- hlasím	1	34	-33	1089	32,03
Nevím	4	34	-30	900	26,47
Spíše souhla- sím	50	34	16	256	7,53
Souhlasím	112	34	78	6084	178,94
Σ	170	170			273,23

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 273,23$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 273,23 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když nemá žádné koníčky.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, s ohledem na koníčky, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, s ohledem na koníčky, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 5 Posouzení dle koníčků

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	57	34	23	529	15,56
Spíše nesou- hlasím	63	34	29	841	24,74
Nevím	10	34	-24	576	16,94
Spíše souhla- sím	36	34	2	4	0,12
Souhlasím	4	34	-30	900	26,47
Σ	170	170			83,47

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 83,47$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 83,47 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když má šedé vlasy a vrásky.“

H_0 Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle vzhledu, šedých vlasů a vrásek, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle vzhledu, šedých vlasů a vrásek, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 6 Posouzení dle vzhledu

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	(P - O)²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	24	34	-10	100	2,94
Spíše nesouhlasím	52	34	18	324	9,53
Nevím	8	34	-26	676	19,88
Spíše souhlasím	72	34	38	1444	42,47
Souhlasím	14	34	-20	400	11,76
Σ	170	170			86,58

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 86,58$

Stupeň volnosti SV= 4

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 86,58 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Člověka považuji za starého, když má potíže přizpůsobit se změnám.“

H₀ Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle přizpůsobivosti vůči změnám, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi názory respondentů, na problematiku posouzení člověka jako starého, dle přizpůsobivosti vůči změnám, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 7 Posouzení dle přizpůsobivosti ke změnám

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	(P - O)²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	27	34	-7	49	1,44
Spíše nesouhlasím	45	34	11	121	3,56
Nevím	17	34	-17	289	8,5
Spíše souhlasím	62	34	28	784	23,06
Souhlasím	19	34	-15	225	6,62
Σ	170	170			43,18

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 43,18$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 43,18 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Často se setkávám se seniory.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku setkávání se seniory, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku setkávání se seniory, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 8 Četnost setkávání se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	63	34	29	841	24,74
Spíše nesouhlasím	43	34	9	81	2,38
Nevím	7	34	-27	729	21,44
Spíše souhlasím	13	34	-21	441	12,97
Souhlasím	44	34	10	100	2,94
Σ	170	170			64,47

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 64,47$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 64,47 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou

hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Chtěla/a bych se seniory trávit více času.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 9 Trávení času se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	40	34	6	36	1,06
Spíše nesouhlasím	80	34	46	2116	62,24
Nevím	21	34	-13	169	4,97
Spíše souhlasím	27	34	-7	49	1,44
Souhlasím	2	34	-32	1024	30,12
Σ	170	170			99,83

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 99,83$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 99,83 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Baví mě trávit čas se seniory.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 10 Setkávání se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	25	34	-9	81	2,38
Spíše nesouhlasím	65	34	31	961	28,26
Nevím	10	34	-24	576	16,94
Spíše souhlasím	66	34	32	1024	30,12
Souhlasím	4	34	-30	900	26,47
Σ	170	170			104,17

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 104,17$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 104,17 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Trávit čas se seniory je důležité.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na problematiku trávení volného času se seniory, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 11 Důležitost stráveného času se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	13	34	-21	441	12,97
Spíše nesouhlasím	28	34	-6	36	1,06
Nevím	20	34	-14	196	5,76
Spíše souhlasím	78	34	44	1936	56,94
Souhlasím	31	34	-3	9	0,26
Σ	170	170			76,99

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 76,99$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 76,99 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Komunikovat se seniory je důležité.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na fenomén komunikace se seniory, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na fenomén komunikace se seniory, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 12 Důležitost komunikace se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	12	34	-22	484	14,24
Spíše nesouhlasím	29	34	-5	25	0,74
Nevím	18	34	-16	256	7,53
Spíše souhlasím	77	34	43	1849	54,38
Souhlasím	34	34	0	0	0
Σ	170	170			76,89

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 76,89$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 76,89 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou

hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Média by se měla zabývat životem seniorů.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na daný fenomén, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na daný fenomén, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 13 Média a senioři

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	22	34	-12	144	4,24
Spíše nesouhlasím	45	34	11	121	3,56
Nevím	19	34	-15	225	6,62
Spíše souhlasím	51	34	17	289	8,5
Souhlasím	33	34	-1	1	0,03
Σ	170	170			22,95

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 22,95$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 22,95 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Senioři jsou pro společnost přínosem.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda jsou senioři pro společnost přínosem, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda jsou senioři pro společnost přínosem, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 14 Přínos seniorů společnosti

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	12	34	-22	484	14,24
Spíše nesouhlasím	46	34	12	144	4,24
Nevím	26	34	-8	64	1,88
Spíše souhlasím	72	34	38	1444	42,47
Souhlasím	14	34	-20	400	11,76
Σ	170	170			74,59

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 74,59$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 74,59 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Mám dobré zkušenosti se seniory.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda mají se seniory dobré zkušenosti, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda mají se seniory dobré zkušenosti, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 15 Zkušenosti se seniory

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	10	34	-24	576	16,94
Spíše nesouhlasím	33	34	-1	1	0,03
Nevím	10	34	-24	576	16,94
Spíše souhlasím	106	34	72	5184	152,47
Souhlasím	11	34	-23	529	15,56
Σ	170	170			201,94

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 201,94$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 201,94 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Senioři potřebují pochopení a trpělivost.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda senioři potřebují pochopení a trpělivost, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda senioři potřebují pochopení a trpělivost, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 16 Pochopení a trpělivost vůči seniorům

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	9	34	-25	625	18,38
Spíše nesouhlasím	28	34	-6	36	1,06
Nevím	11	34	-23	529	15,56
Spíše souhlasím	96	34	62	3844	113,06
Souhlasím	26	34	-8	64	1,88
Σ	170	170			149,94

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 149,94$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 149,94 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou

hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Senioři na veřejnosti zdržují ostatní.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda senioři na veřejnosti zdržují ostatní, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda senioři na veřejnosti zdržují ostatní, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 17 Senioři na veřejnosti

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	31	34	-3	9	0,26
Spíše nesouhlasím	96	34	62	3844	113,06
Nevím	7	34	-27	729	21,44
Spíše souhlasím	32	34	-2	4	0,12
Souhlasím	4	34	-30	900	26,47
Σ	170	170			161,35

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 161,35$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 161,35 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Diskriminace seniorů je v naší společnosti častý jev.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda je diskriminace seniorů v naší společnosti častý jev, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda je diskriminace seniorů v naší společnosti častý jev, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 18 Četnost diskriminace

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	10	34	-24	576	16,94
Spíše nesou- hlasím	63	34	29	841	24,74
Nevím	21	34	-13	169	4,97
Spíše souhla- sím	58	34	24	576	16,94
Souhlasím	18	34	-16	256	7,53
Σ	170	170			71,12

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 71,12$

Stupeň volnosti $SV = 4$

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

$$\chi^2 = 71,12 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

„Diskriminace seniorů je závažný jev, který by se měl řešit.“

H_0 Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda je diskriminace seniorů v naší společnosti závažný jev, který by se měl řešit, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A Mezi četnostmi odpovědí respondentů, na otázku, zda je diskriminace seniorů v naší společnosti závažný jev, který by se měl řešit, existuje statisticky významný rozdíl.

Tabulka 19 Diskriminace jako závažný jev

	Poz. četnost P	Očekávaná četnost O	P-O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Nesouhlasím	11	34	-23	529	15,56
Spíše nesouhlasím	61	34	27	729	21,44
Nevím	14	34	-20	400	11,76
Spíše souhlasím	60	34	26	676	19,88
Souhlasím	24	34	-10	100	2,94
Σ	170	170			71,58

Vypočítané testové kritérium: $\chi^2 = 71,58$

Stupeň volnosti SV= 4

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

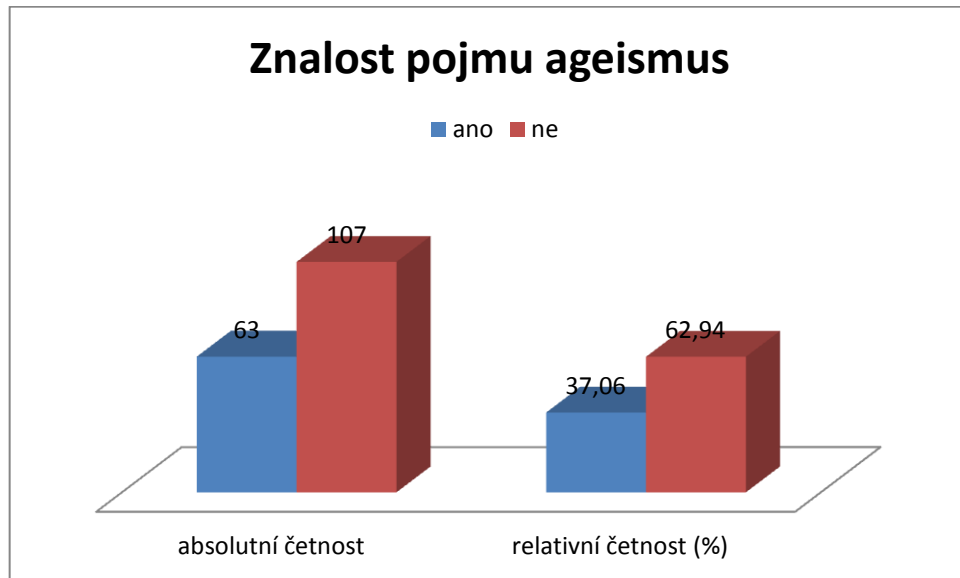
$$\chi^2 = 71,58 > 9,488$$

Kritická hodnota testového kritéria na hladině významnosti 0,05 při stupních volnosti 4 je menší než námi vypočítaná hodnota testového kritéria. Na základě toho odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy, že mezi názory respondentů na daný fenomén existuje statisticky významný rozdíl.

Na následující otázky odpovídali respondenti „ano“ nebo „ne“. Tyto otázky jsou vyjádřeny graficky.

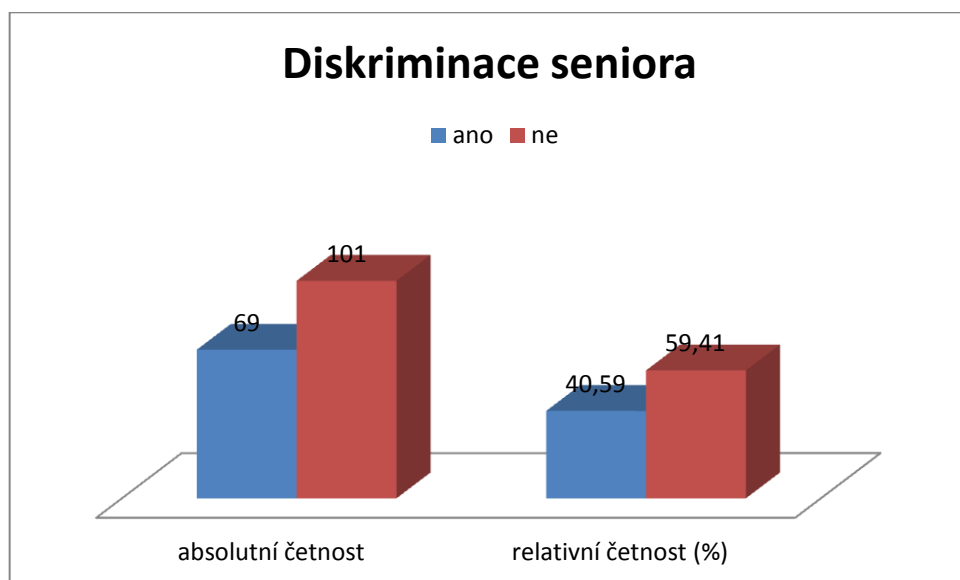
„Setkal/a jste se již s pojmem ageismus?“

Na tuto otázku odpovědělo 63 respondentů, tj. 37,06% „ano“ a 107 respondentů, tj. 62,94% odpovědělo, že se s pojmem ageismus ještě nesetkali. Tuto skutečnost vyjadřuje následující graf.

Graf 7 Znalost pojmu ageismus

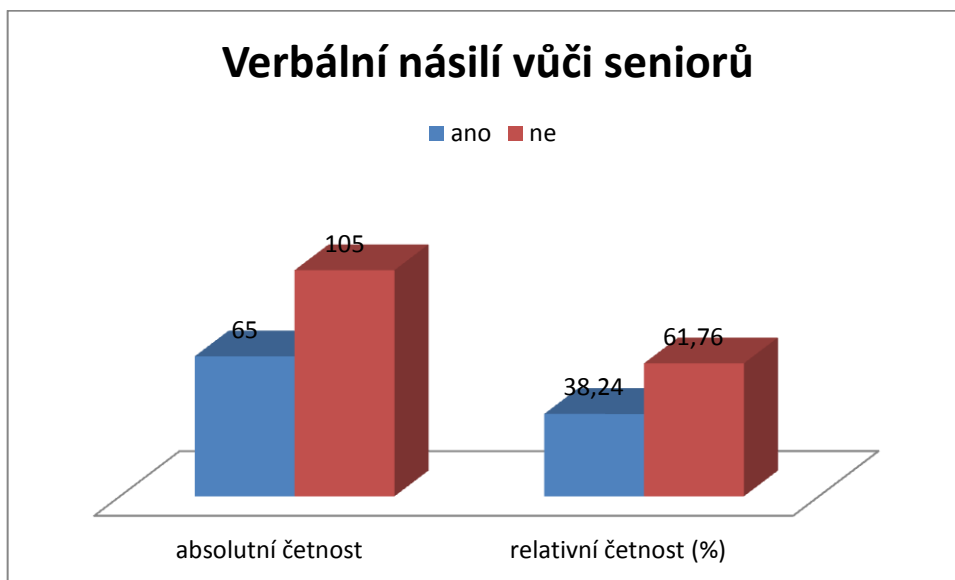
Na otázku „Byl/a jste svědkem diskriminace seniora?“ odpovědělo 69 respondentů, tj. 40,59%, že byli svědkem diskriminace seniora a 101 respondentů, tj. 59,41% odpovědělo, že nikoli.

Graf 8 Diskriminace seniora

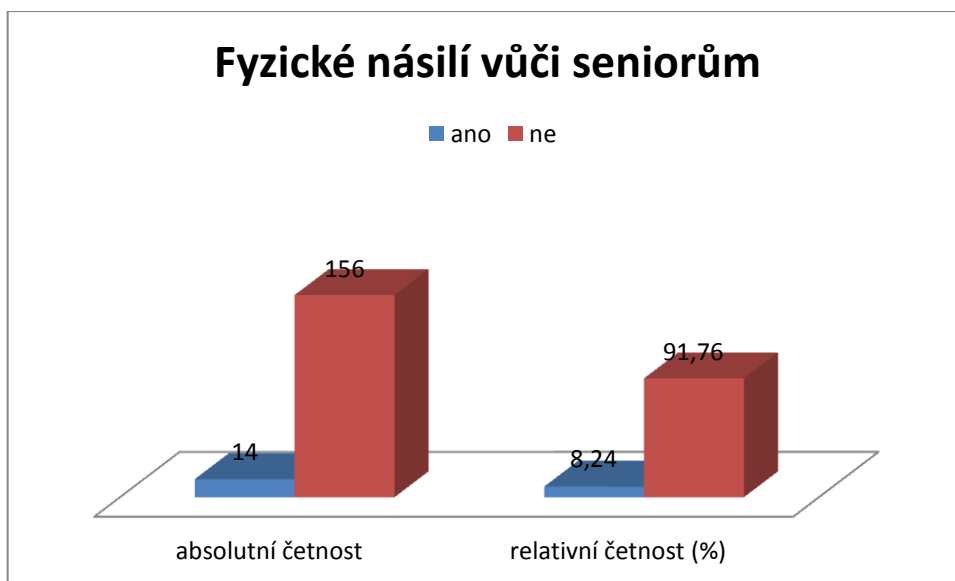
„Byl/a jste svědkem verbálního násilí vůči seniorům? (např. urážky, nadávky, ponižování)“

Tato otázka zjišťuje, zda respondenti byli svědky verbálního násilí. Z odpovědí vyplývá, že 65 respondentů, tj. 38,24% bylo svědkem projevu verbálního násilí vůči seniorovi a 105 respondentů, tj. 61,76 uvedlo, že nikoli.

Graf 9 Verbální násilí vůči seniorům

Na otázku „Byl/a jste svědkem fyzického násilí vůči seniorům?“ uvedlo 14 respondentů, tj. 8,24% a 156 respondentů, tj. 91,76% uvedlo, že svědkem fyzického násilí vůči seniorům nebylo.

Graf 10 Fyzické násilí vůči seniorům

6 INTERPRETACE DAT

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké postoje mají žáci středních škol k seniorům. Výzkum jsme zaměřili na střední školy ve Vsetíně.

Jedním z dílčích cílů bakalářské práce bylo zjistit, které faktory považují respondenti za významné při posuzování člověka jako starého. Nejčastěji respondenti souhlasili s výroky „má vysoký věk“ a „člověka považuji za starého, když pobírá starobní důchod.“ Z našeho výzkumu také vyplývá, že respondenti nepovažují člověka za starého, na základě stavu zdraví, ani vnějšího vzezření (šedé vlasy a vrásky).

Dalším z cílů bylo zjistit, jak často se respondenti setkávají se seniory. Zajímalo nás, zda mají prarodiče, se kterými se pravidelně setkávají, a taktéž jsme zjišťovali, zda se setkávají se seniory obecně, tzn. ne jen se svými prarodiči. Většina respondentů (74%) uvedlo, že se s prarodiči setkávají minimálně jednou týdně. Na otázku, kde předmětem bylo zjistit, zda se respondenti setkávají se seniory často (třikrát/čtyřikrát týdně), ať už na jakémkoli místě, uvedlo 44 respondentů z celkových 170, že „ano. A na otázku, zda by chtěli respondenti trávit více času se seniory než doposud, odpovědělo nejvíce respondentů, tj. 47%, že „spíše ne.“

Dále jsme zjišťovali, zda považují respondenti za důležité se seniory trávit čas a komunikovat. S oběma tvrzeními souhlasila většina respondentů. S tvrzením „trávit čas se seniory je důležité“ souhlasilo 109 respondentů a na výrok „komunikovat se seniory je důležité“ odpovědělo souhlasně 111 respondentů (65,3%).

Jedním z dílčích cílů bylo také zjistit, jaké zkušenosti mají žáci se seniory. Na výrok „mám dobré zkušenosti se seniory“ se objevovala nejčastěji odpověď „spíše souhlasím“ tato odpověď byla zastoupena 106krát. S tímto výrokem nesouhlasilo jen 10 respondentů, můžeme tedy předpokládat, že převažují dobré zkušenosti se seniory.

Také nás zajímalo, jaký názor mají respondenti na ageismus. Z celkového počtu 170 žáků uvedlo 107 respondentů (63%), že se s tímto pojmem ještě nesetkalo. Když jsme se ptali na otázku, zda si žáci myslí, že je diskriminace v naší společnosti častý jev, převažovali odpovědi „spíše souhlasím“ a „souhlasím.“ Taktéž na otázku, zda respondenti již byli svědkem diskriminace seniora, odpovědělo 69 respondentů (40,59%) že ano. Z toho vyplývá, že i když respondenti nevědí, co znamená pojem ageismus, často se s jeho projevy setkáva-

jí. S diskriminací seniora, konkrétně s verbálním násilím vůči seniorovi se již setkala 38% respondentů.

6.1 Doporučení pro praxi

Je zřejmé, že mladí lidé vnímají stáří rozdílně, každý považuje za „starého“ někoho jiného. Někdo hodnotí člověka dle věku, dle vzhledu, nebo dle jeho přizpůsobivosti na dané podmínky. Žáci vědí, že trávit čas a komunikovat se seniory je stejně důležité jako s každou jinou skupinou ve společnosti, ale i přesto nemají zájem se seniory se setkávat častěji než doposud. Je zřejmé, že mladí lidé potřebují porozumět více problematice stárnutí a co jej obnáší. Proto navrhuje, aby se na tomto podílely právě střední školy, které žáci navštěvují. V rámci předmětu společenských věd by se mohl objevit i segment s názvem „stáří nás nemine.“ Obsahoval by informace o procesu stárnutí, jak se vyznačuje, jak působí na jedince i lidi z okolí. Žáci by měli možnost dozvědět se informace o komunikaci mezi jednotlivými generacemi, i problémech, které mohou nastat a také o problematice věkové diskriminace.

ZÁVĚR

Se stárnoucím člověkem se budeme setkávat vždy a všude. Může se jednat o vlastní prarodiče, sousedy či stárnoucí rodiče a okolí. Měli bychom si uvědomovat, že jsou součástí společnosti, jako každý jiný. Často se ve společnosti objevuje i ageismus a i když mnoho lidí neví, co tento pojem znamená, s jeho projevy se běžně setkáváme. Jelikož se v současné době zvyšuje věk populace vyspělých zemí a s tím se zvyšuje počet seniorů ve společnosti, je tedy možné, že bude přibývat problémů mezi generacemi či projevů ageistického chování a je tedy nezbytné abychom hledali možnosti a způsoby vzájemného porozumění a aby lidé ve vyšším věku žili jako rovnocenní partneři všem ostatním věkovým skupinám.

V teoretické části práce jsme vysvětlili pojem stáří a také změny, které se mohou ve stáří objevit. Čtenář zde nalezne informace o mezigeneračních vztazích, konfliktech i komunikaci. Část práce je věnována vymezení pojmu ageismus, jaké jsou jeho zdroje a projevy.

V praktické části jsme si stanovili hlavní výzkumný cíl a výzkumné otázky. Pro náš výzkum jsme zvolili sběr dat formou dotazníkového šetření, které bylo zaměřeno na žáky středních škol ve Vsetíně. Celkem nám dotazník vyplnilo 170 žáků. Získaná data byla zaznamenána do grafů a tabulek, doplněných slovním komentářem, v analýze dat. Pro ověření četností byla použita metoda testu dobré shody chí-kvadrát. Výsledky jsme interpretovali na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že se většina žáků (74%) se svými prarodiči mi minimálně jednou týdně schází a také, že zkušenosti, které žáci mají se seniory, a to nejen se svými prarodiči, jsou především dobré. Většina respondentů uvedla, že i když se setkali s projevy diskriminace vůči seniorům, s pojmem ageismus se neseťkali.

Obecně lze říci, že mladí lidé mají pochopení ke stáří. Uvědomují si, že se ve společnosti objevuje diskriminace, ale nepovažují ji za častý ani závažný jev.

Stárnutí je nevyhnutelný proces, který se týká každého z nás. Všichni jednou zestárneme a jistě budeme očekávat uctivé chování od okolí. Snažme se tedy ke starým lidem chovat tak, jak si sami přejeme, aby se později okolí chovalo k nám.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] GEIST, Bohumil, 1992. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85605-28-7.
- [2] HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2002. *Manuálek sociální gerontologie*. Vyd. 1. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví. ISBN 80-7013-363-5.
- [3] HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.
- [4] HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2012. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Vyd. 1. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-900-8.
- [5] HAUKE, Marcela, 2014. *Zvládání problémových situací se seniory: nejen v pečovatelských službách*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5216-7.
- [6] HAYES, Nicky, 2003. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7178-763-9.
- [7] HOLMEROVÁ, I., B. JURÁŠKOVÁ a K. ZIKMUNDOVÁ, 2007. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Vyd. 3. Praha: EV public relations. ISBN 978-80-254-0179-8.
- [8] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [9] JEŘÁBEK, Hynek, 2013. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-117-6.
- [10] JIRÁSKOVÁ, Věra, 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-80-5.
- [11] KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [12] KUBÁTOVÁ, Helena, 2010. *Sociologie životního způsobu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2456-0.
- [13] KURIC, Jozef, 1986. *Ontogenetická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [14] MÜHLPACHR, Pavel, 2009. *Gerontopedagogika*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5029-7.
- [15] NAKONEČNÝ, Milan, 1993. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press. ISBN 80-85603-34-9.

- [16] ORT, Jiří, 2004. *Kapitoly ze sociologie stáří (společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 80-7044-636-6.
- [17] POKORNÁ, Andrea, 2008. *Efektivní komunikační techniky v ošetrovatelství*. Vyd. 2. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně. ISBN 978-80-7013-466-5.
- [18] POKORNÁ, Andrea, 2010. *Komunikace se seniory*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3271-8.
- [19] SAK Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3850-5.
- [20] STUART-HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-274-2.
- [21] SÝKOROVÁ, Dana, 2007. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-62-5.
- [22] ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2003. *Přehled vývojové psychologie*. Vyd. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0629-2.
- [23] VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-138-5.
- [24] VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4627-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně.

Např. Například.

Resp. Respektive.

Tj. To je.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví.....	36
Graf 2 Ročník studia	36
Graf 3 Věk seniora.....	37
Graf 4 Prarodiče.....	37
Graf 5 Setkávání s prarodiči	38
Graf 6 Soužití se seniorem.....	38
Graf 7 Znalost pojmu ageismus	55
Graf 8 Diskriminace seniora	55
Graf 9 Verbální násilí vůči seniorům.....	56
Graf 10 Fyzické násilí vůči seniorům	56

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Posouzení dle špatného zdraví.....	39
Tabulka 2 Posouzení dle starobního důchodu	40
Tabulka 3 Posouzení dle vnoučat	41
Tabulka 4 Posouzení dle vysokého věku	42
Tabulka 5 Posouzení dle koníčků	43
Tabulka 6 Posouzení dle vzhledu	44
Tabulka 7 Posouzení dle přizpůsobivosti ke změnám	44
Tabulka 8 Četnost setkávání se seniory	45
Tabulka 9 Trávení času se seniory	46
Tabulka 10 Setkávání se seniory	47
Tabulka 11 Důležitost stráveného času se seniory	47
Tabulka 12 Důležitost komunikace se seniory	48
Tabulka 13 Média a senioři	49
Tabulka 14 Přínos seniorů společnosti	50
Tabulka 15 Zkušenosti se seniory	50
Tabulka 16 Pochopení a trpělivost vůči seniorům.....	51
Tabulka 17 Senioři na veřejnosti	52
Tabulka 18 Četnost diskriminace	53
Tabulka 19 Diskriminace jako závažný jev	54

SEZNAM PŘÍLOH

PI DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

Jsem studentka 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně. V rámci výzkumu ke své bakalářské práci s názvem Postoje žáků středních škol k seniorům, bych Vás chtěla požádat o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce.

Děkuji Vám za Váš čas,

Beáta Čablíková

1. Jste:

- Muž
- Žena

2. Který ročník studujete?

- 1. Ročník
- 2. Ročník
- 3. Ročník
- 4. Ročník

3. Od kolika let je podle Vás člověk seniorem?

- Od 60 let
- Od 75 let
- Od 90 let
- Jiné (uved'te):

4. Máte prarodiče?

- Ano
- Ne

Pokud ano, setkáváte se s nimi minimálně jednou týdně?

- Ano
- Ne

5. Žijete v současnosti alespoň s jednou osobou seniorského věku v domácnosti?

- Ano
- Ne

V následující části prosím vyjádřete míru Vašeho souhlasu s jednotlivými výroky na stupnici od 1 do 5.

Přehled škálového hodnocení	
1	Nesouhlasím
2	Spíše nesouhlasím
3	Nevím
4	Spíše souhlasím
5	Souhlasím

Člověka považuji za starého, když...	Nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Souhlasím
Má špatné zdraví.	1	2	3	4	5
Pobírá starobní důchod.	1	2	3	4	5
Má vnouče.	1	2	3	4	5
Má vysoký věk.	1	2	3	4	5
Nemá žádné koníčky.	1	2	3	4	5
Má šedé vlasy a vrásky.	1	2	3	4	5
Má potíže přizpůsobit se změnám.	1	2	3	4	5

	Nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Souhlasím
Často se setkávám se seniory. (často = třikrát/čtyřikrát týdně)	1	2	3	4	5
Chtěl/a bych se seniory trávit více času.	1	2	3	4	5
Baví mě trávit čas se seniory.	1	2	3	4	5
Trávit čas se seniory je důležité.	1	2	3	4	5
Komunikovat se seniory je důležité.	1	2	3	4	5
Média by se měla zabývat životem seniorů.	1	2	3	4	5
Senioři jsou pro společnost přínosem.	1	2	3	4	5
Mám dobré zkušenosti se seniory.	1	2	3	4	5
Senioři potřebují pochopení a trpělivost.	1	2	3	4	5
Senioři na veřejnosti jenom zdržují ostatní.	1	2	3	4	5
Diskriminace seniorů je v naší společnosti častý jev.	1	2	3	4	5
Diskriminace seniorů je závažný jev, který by se měl řešit.	1	2	3	4	5

6. Setkal/a jste se již s pojmem ageismus? (ageismus = diskriminace na základě věku)

- Ano
- Ne

7. Byl/a jste svědkem diskriminace seniora?

- Ano
- Ne

8. Byl/a jste svědkem verbálního násilí vůči seniorům? (např. urážky, nadávky, ponižování)

- Ano
- Ne

9. Byl/a jste svědkem fyzického násilí vůči seniorům?

- Ano
- Ne